

KR 40/04

MKR 40/04

Diakonal tjeneste i Den norske kirke

Sammendrag

Kirkemøtet vedtok i 2001, på bakgrunn av innstillingen "Embetet i Den norske kirke", følgende:

KM 10/2001, Kirkemøtets vedtak, pkt. 2:

"2. Kirkemøtet ber Kirkerådet igangsette en prosess for å komme til en videre avklaring av følgende problemstillinger:

Muligheten for å tenke på en ny måte om diakonatet, i forhold til vår kirkes forståelse av preste- og bispetjenesten. I denne forbindelse bør også tanken om et såkalt samlediakonats utredes."

Kirkemøtet ba om å få saken tilbake i 2004.

På bakgrunn av Kirkemøtets vedtak i 2001, ble det satt i gang en utredningsprosess vinteren 2003/2004, der sekretariatet, i samarbeid og utveksling med en ressursgruppe fra forskjellige kirkelige, teologiske og diakonale miljøer, har utarbeidet dette dokument som har sitt hovedfokus på forståelsen av diakonal tjeneste i Den norske kirke.

Utkast til saksdokumentet er blitt drøftet på Kirkerådets og Mellomkirkelig råds møter i mai 2004, på Bispemøtet og i Teologisk Nemnd. Det ble ikke fattet noen formelle vedtak i saken, men gjennom samtalen ble det signalisert vilje til å gå videre med denne saken på linje med det som skisseres i saksdokumentet, og under hensyn til samtalene i de forskjellige instansene.

Med utgangspunkt i Den norske kirkes selvforståelse som en tjenende kirke, og med bakgrunn i den tidligere embetsdebatten, søker man i denne utredningen å ta utgangspunkt i at kirkens diakonale engasjement er en nødvendig del av kirkens vesen, og at den til nå delvis uavklarte forståelsen av diakontjenesten i Den norske kirke bør gis et tydelig kirkelig mandat. På

bakgrunn av en drøfting av kirkeforståelsen, Den norske kirkes ønske om å være en tjenende kirke, og redegjørelsen omkring forholdet mellom det allmenne prestedømme og det ordinerte embete, argumenteres det i utredningen for at *diakonater skal forstås som en del av en treleddet, ordinert tjenestestruktur*. Tenkningen i dokumentet er inspirert av de senere års økumeniske arbeid med embetsforståelsen, og grunnlaget for tenkningen omkring embetet og diakonater i vår lutherske tradisjon. Det legges også særskilt vekt på at diakontjenestens identitet i Den norske kirke som en omsorgstjeneste skal bevares, samtidig som det åpnes opp for at diakonater må forstås bredere enn før.

Når det gjelder spørsmålet om et inkluderende diakonat ("samlediakonater"), argumenteres det for at man i første omgang ser på diakontjenesten slik vi kjenner den i vår kirke i dag som en del av det ordinerte embete, og diakonater. Når det gjelder de andre tjenestegruppene, så vel i forhold til en del av de praktiske konsekvensene ved vedtaket, er det nødvendig med videre utredningsarbeid.

Til arbeidet med saksdokumentet:

Teksten har gjennomgått en grunnleggende bearbeidelse siden Kirkerådets behandling i mai. Innledningskapitlet (1) er blitt betydelig utvidet, kapitel 5 om diakonal kirkeforståelse, 6 om det allmenne prestedømme og avslutningskapitlet (12) har kommet i tillegg. Kapittel 7 er nærmest uforandret, alle de andre kapitlene har fått en kritisk gjennomgang etter behandlingen i Kirkerådet, Mellomkirkelig råd, Teologisk Nemnd og Bispemøtet.

Sekretæren har avtalt en språklig og stilistisk gjennomgang av dokumentet etter Kirkerådets behandling. Videre mangler det en litteraturliste, som skal følge med saken til Kirkemøtet. Også denne vil bli laget i etterkant av Kirkerådets møte.

Forslag til vedtak til Mellomkirkelig råds møte, Geneve, 9.-12.september 2004:

1. Mellomkirkelig råd understreker nødvendigheten av et økumenisk perspektiv ved revisjonen av Den norske kirkes embetsforståelse, og er fornøyd med at dette ivaretas i saksutredningen "Diakonal tjeneste i Den norske kirke".
2. Mellomkirkelig råd vil dessuten komme med følgende kommentarer:
3. Mellomkirkelig råd støtter forslaget til vedtak som fremmes for Kirkerådet i KR 40/04.

Forslag til vedtak til Kirkerådets møte, Oslo, 13.-14.september 2004:

- 1. Kirkerådet ber sekretariatet innarbeide i dokumentet de merknader som er kommet frem under samtalen i rådet.**
- 2. Kirkerådet anbefaler Kirkemøtet å fatte følgende vedtak:**
 - 1. Kirkemøtet mener at diakonatet kan forstås som en del av den ordinerte tjenesten i Den norske kirke.**
 - 2. Kirkemøtet ber om at konsekvensene av å forstå diakonatet slik, blir utredet med tanke på følgende forhold:**
 - arbeidsrettslige – og kirkeordningsmessige konsekvenser
 - konsekvenser for aktuelle tjenesteordninger
 - konkret utforming av tjenestens innhold
 - ordinasjons-/vigslingsliturgi
 - krav om vigsling ved tilsetting til diakonstillinger
 - overgangen mellom ulike kirkelige tjenester
 - katekettjenestens plassering
 - bemanningsplanen
 - 3. Kirkemøtet ber om å få saken tilbake i 2007.**

Innholdsfortegnelse saksdokumentet

<i>Diakonal tjeneste i Den norske kirke</i>	1
<i>1. Bakgrunn og saksinnledning</i>	5
<i>2. Innstillingen "Embete i Den norske kirke" som bakgrunn for Kirkemøtets vedtak og saken "Diakonal tjeneste i Den norske kirke"</i>	7
<i>3. Diakonater – om status i Den norske kirke i dag</i>	8
<i>4. Grunnleggende terminologiske refleksjoner</i>	11
<i>5. Diakonal tjeneste og kirkeforståelsen: Å være en tjenende kirke</i>	14
<i>6. Det allmenne prestedømme og det ordinerte embetet</i>	18
<i>7. Forståelsen av diakonater i våre søsterkirker</i>	25
<i>8. Diakontjenesten i historisk lys</i>	30
<i>9. Menighetsdiakoni og spesialisert diakoni - lokalt, nasjonalt og internasjonalt</i>	33
<i>10. Forholdet mellom diakon-, preste- og bispetjenesten</i>	35
<i>11. Det treleddete embetsmønsteret og et inkluderende diakonat ("samlediakonater")</i>	40
<i>12. Praktiske konsekvenser av vedtaket og behov for videre utredning</i>	43

Diakonal tjeneste i Den norske kirke

Saksorientering

1. Bakgrunn og saksinnledning

Kirkemøtet vedtok i 2001, på bakgrunn av innstillingen "Embetet i Den norske kirke", følgende:

KM 10/2001, Kirkemøtets vedtak, pkt. 2:

"2. Kirkemøtet ber Kirkerådet igangsette en prosess for å komme til en videre avklaring av følgende problemstillinger:

Muligheten for å tenke på en ny måte om diakonatet, i forhold til vår kirkes forståelse av preste- og bispetjenesten. I denne forbindelse bør også tanken om et såkalt samlediakoniat utredes."

Kirkemøtet ba om å få saken tilbake i 2004.

På bakgrunn av Kirkemøtets vedtak i 2001, ble det satt i gang en utredningsprosess vinteren 2003/2004, der sekretariatet, i samarbeid og utveksling med en ressursgruppe fra forskjellige kirkelige, teologiske og diakonale miljøer, har utarbeidet dette dokument som har sitt hovedfokus på forståelsen av diakonal tjeneste i Den norske kirke. I henhold til vedtaket i 2001 legges hovedvekten *her* på den diakonale tjenesten.

Dette utelukker ikke at det, i kjølvannet av denne utredningen, vil oppstå et behov for å se nærmere på de andre tjenestegruppene i vår kirke og den teologiske forståelsen av deres tjeneste. Denne utredningen synliggjør at forståelsen av diakonal tjeneste, eller "diakoniatet", bare kan skje i relasjon til de ordinerte tjenestestrukturene som allerede finnes, nemlig preste- og bispetjenesten, og med hensyn til de andre tjenestegruppene i kirken, både ansatte og frivillige.

Omsorgen for kropp og sjel, for hele mennesket, er diakoniens og den tjenende kirkens hovedoppgave. Det er allikevel viktig at ikke den diakonale tjenesten reduseres til det som har med den praktiske omsorgen for mennesket å gjøre. På samme måte som Kristus møtte menneskene i ord og handling, gjennom forkynnelse og helbredelse for kropp og sjel, på samme måte handler kirkens diakonale identitet om en helhetlig omsorg for hele mennesket. Evangeliets formidling skjer gjennom det forkynnte Ord, og Ordets forkynnelse, det frigjørende budskapet om Jesus Kristus, gjøres levende både med og uten ord.

a.) Konteksten og samfunnet utfordrer kirken til diakonal handling

Til alle tider har det vært et behov i samfunnet for kirkens diakonale handling. I vår tid, der samfunnet overstrømmes av informasjon og ord, og kirkens rolle og offentlige posisjon er blitt stadig mer perifer, er diakonien ofte kirkens viktigste kommunikasjon av evangeliet, som "kirkens kroppspråk". Den svarer til Jesu møte med mennesker, i lidelse og medlidelse.

”Veien til en nådig Gud går for mange i vår tid gjennom møtet med en nådig kirke. I mange menigheter er det diakonien som fører nye til gudstjenestefellesskapet. Kirken som Kristi kropp har ikke bare ord, men handlinger og tegn for å nå fram med et bilde av Jesu kjærlighet som kan forløse mennesker i vår tid og sette dem fri. Det tapte fellesskap (koinonia, communio) i vår tid gjenvinnes ikke bare med evangeliets ord om fellesskap, men med fellesskap-etablerende handlinger. Diakonien er kirkens viktigste kommunikasjon av evangeliet i en tid hvor mennesker lett opplever at de overkjøres av ord. Det finnes mye medmenneskelighet som en positiv understrøm i en kultur som ellers er preget av menneskers selvopptatthet og individualisme. Diakonien er blitt solidaritetens overvintring og videreføring både lokalt, nasjonalt og internasjonalt.”¹

b.) Kirken vil være en tjenende kirke

Den norske kirke har en forståelse av seg selv som tjenende kirke. Dette ble understreket på Kirkemøtet i 2003, som hadde ”en tjenende kirke” som hovedtema. Det er stor enighet om at vår kirke skal være en tjenende kirke- men er den virkelig det? Hvordan kan denne delen av vår kirkelige identitet bli enda mer forsterket? Et ledd i prosessen mot en mer tydelig identitet som tjenende kirke må være å avklare vår egen forståelse av diakoni, og av diakonenes rolle i vår kirke.

Hva må til for at kirkens identitet som en tjenende kirke i større grad kan bli synliggjort? Hvordan kan diakontjenesten styrkes som en nødvendig og påkrevd del av kirkens virke?

c.) Diakonal tradisjon i Den norske kirke – og dens uavklarte posisjon

Diakonien har spilt en viktig rolle i vår kirkes liv gjennom historien, både gjennom det diakonale arbeidet i lokalmiljøene og gjennom de diakonale institusjonene og organisasjonene. Ingen er i tvil om at diakonien må være en integrert del av kirkens liv. Samtidig har menighetsdiakonien vært nokså varierende, og det diakonale arbeid er ofte blitt nedprioritert. Heller institusjonsdiakonien og den internasjonale diakonien er blitt en veldig synlig og integrert del av kirkens liv.

Diakontjenesten, dens forståelse og betydning for kirkens liv, har ikke blitt avklart. Den embetsteologiske prosess har vært preget av usikkerhet om hvordan kirken egentlig ser på diakonatet. Det er på høy tid at kirken taler tydelig om sin forståelse av diakoniens og diakonatets betydning for dens liv, både for å bidra til at kirken i enda større grad blir en tjenende kirke, og for å gi en yrkesgruppe i vår kirke identitet og legitimitet.

Utgangspunktet må være at det er en tjenestegruppe i vår kirke som gjennom de ordninger som finnes, ikke har fått en tydelig avklaring på hvordan deres tjeneste egentlig forstås, og hvilken betydning den har for kirkens vesen. Diakonene har i mange år bedt om at det foretas en oppklaring når det gjelder forståelsen av diakonal tjeneste i Den norske kirke, som vil bidra til å skape en tydeligere og klarere yrkesidentitet for dem, og som gir den diakonale tjenesten en klar kirkelig forankring.

Derfor skal vi i dette saksdokumentet se på den diakonale tjenestens innhold og forståelse og betydning for vår kirke, og, ett stykke på vei, på hvilken måte denne skal relateres til spekteret av tjenester i vår kirke.

Videre vil det i denne utredningen være avgjørende å se betydningen av *vår identitet som luthersk kirke og søsterkirke* i et større økumenisk fellesskap for utformingen av tjenestestruktur, og hvordan en eventuell åpning mot en treleddet tjenestestruktur kan integreres og forenes med det.

¹ Gunnar Stålsett, ”Diakoniatet i Den norske kirke – en dimensjon ved det kirkelige embete”, fordrag på Bispemøtet mai 2004, publisert blant annet på hjemmesidene til Det Norske Diakonforbund.

d.) Grunnleggende teologiske veivalg for denne utredningen

En helhetlig omsorg for menneskene hører til kirkens vesen, og er ikke en "valgfri ordning". Hvis diakonien forstås som en del av evangelieformidlingen og nådemiddelforvaltningen, vil det også være naturlig å se på hvorvidt diakontjenesten er nødvendig for kirken. I denne sammenheng blir det også relevant å spørre *hvorvidt diakontjenesten bør høre hjemme innenfor en treleddet embetsstruktur, for å synliggjøre en slik forståelse av diakonien. Målet må være at Den norske kirke gjennom sine tjenestestrukturer synliggjør at den ønsker å være en tjenende kirke, der den diakonale virksomheten er en integrert, nødvendig og selvfølgelig del av kirkens oppdrag.* En avklaring av forståelsen av diakontjenesten er et bidrag til dette.

Tjenestene er ikke innstiftet for seg selv, men de er innstiftet av Gud, og fordi man ser behovet for særskilte ordninger som tilrettelegger forskjellige måter å forkynne evangeliet på. Også kirkens diakonale handling har karakter av evangelieforkynnelse.

I vår kirkelige sammenheng blir det noen ganger reist spørsmålet om hvorvidt man i det hele tatt trenger ordinerte tjenestegrupper i kirken, og man er redd for en *klerikalisering*, det vil si en kirke som er preget av en stor og sterk gruppe med ordinerte tjenester. Ordinasjonens betydning, og de ordinertes delaktighet i menighetens åndelige ledelse, vil bli drøftet under kap. 6 d.), "Trenger kirken ordinerte embetsbærere for å være kirke?"

Når man drøfter forståelsen av én spesiell tjeneste i vår kirke, slik som den diakonale tjenesten her, vil det være nærliggende å spørre hvor alle de andre tjenestegruppene er i forhold til dette, og om disse er "mer eller mindre verdt". En slik innfallsvinkel, der spørsmålet om tjenestens forståelse blir til en fagforenings- og maktkamp, vil ikke føre diskusjonen i Den norske kirke videre. I stedet må blikket rettes mot *tjenestens betydning for kirkens identitet*.

En annen utfordring ligger i motstanden mot *institusjonaliseringen* av kirken, det vil si at kirkens livet preges av de "profesjonelle", som er ansatt for menighetens liv. Lekfolkets sterke stilling i Den norske kirke, og dets legitime og nødvendige delaktighet i kirkelig arbeid på alle plan, står ikke i motsetning til at noen mennesker i kirken følger det spesielle kallet å gå inn i en forpliktende, livslang tjeneste i kirken. Fellesskapet i kirken trenger at mennesker overtar forskjellige oppgaver, følger forskjellige kall, og finner sin plass som oppleves som riktig for dem. Det finnes en tjenstedifferensiering i kirken, og ordninger som gjør at visse oppgaver i kirken overdras til enkeltmennesker innenfor helt spesielle rammer og vilkår, slik Jesus overdro aposteltjenesten til disiplene. Denne problemstillingen vil bli drøftet under kapitel 6 e.), "Kirkens diakonale handling "innenfor" og "utenfor" tjenestestrukturene".

2. Innstillingen "Embetet i Den norske kirke" som bakgrunn for Kirkemøtets vedtak og saken "Diakonal tjeneste i Den norske kirke"

Innstillingen "Embetet i Den norske kirke" ble lagt frem for Kirkemøtet i 2001. Det foreliggende dokumentet er ikke et oppfølgingsdokument av denne utredningen, men et selvstendig saksdokument som drøfter mange av de samme spørsmålene, men ut fra en noe annen innfallsvinkel og med bakgrunn i Kirkemøtets vedtak. Hovedfokus i dette dokumentet ligger på forståelsen av "diakonal tjeneste", og ikke embetsforståelsen i sin helhet. Innstillingen "Embetet i Den norske kirke" og dens behandling under Kirkemøtet 2001 danner dog bakgrunnen for denne saksutredningen, og det skal derfor kort skisseres noen hovedtrekk fra vedtakene i innstillingen:

Når det gjaldt forståelsen av diakonatet, var komiteens innstilling til Kirkemøtet i 2001 delt. Et flertall la hovedvekten på at en luthersk forståelse av embetet ikke åpner opp for et treleddet embete som diakon-, prest- og bispeembetet, men at embetet konstitueres av forvaltningen av ord og sakrament som er forbeholdt presteembetet. Bispeembetet bør i så måte forstås som en spesiell form av presteembetet. Diakonien hovedoppgave, de gode gjerninger rettet mot nesten, må betraktes som frukt av troen og som følge av evangeliets forkynnelse. Når embetet forstås som den trosskapende tjeneste med nådens midler, ord og sakrament, så ville det, ifølge komiteens flertall, skape en uheldig sammenblanding av lov og evangelium hvis diakonatet integreres i det kirkelige embetet. Diakonien ble, av flertallet i komiteen, oppfattet som konsekutiv, som en følge av evangeliet, og ikke som konstitutiv, grunnleggende, for troen.

Et mindretall i komiteen ønsket å se på embetet på en annen måte, idet embetet, det såkalte *ministerium ecclesiasticum*, som omhandler forvaltningen av ord og sakrament, omfatter flere ulike oppdrag og en mer variert kompetanse enn det som finnes i det tradisjonelle presteembetet. Mindretallet understreket at *ministerium ecclesiasticum* skal sikre at ordet forkynnes rett og sakramentene forvaltes rettelig, men at et karitativt diakonat med sin særlige kompetanse kan defineres innenfor dette oppdraget. Mindretallet ønsket en nærmere utredning "om- og eventuelt hvordan- vi kan tenke oss et permanent og karitativt diakonat som en del av det guddommelig innstiftede embetet som forvalter de nådemidler kirken henter sin livskraft fra." (107) Mindretallet mente at evangeliets forkynnelse både handler om den verbale forkynnelsen, det tradisjonelle kommunikative kjernestedet i vår lutherske tradisjon, men også om kjærlighetsgjerningene og andre måter for ikke-kognitive/verbale uttrykk for kommunikasjon som et viktig ledd i evangeliets forkynnelse. I et slikt perspektiv ville man unngå en uheldig sammenblanding av lov og evangelium. Diakoniatet ville kunne anses som en funksjon av det kirkelige embetet og diakonene burde dermed gjennom sin vigsling integreres i en treleddet tjenestestruktur for å synliggjøre deres spesielle oppdrag innefor det kirkelige embetet. Innstillingen "Embetet i Den norske kirke" inneholdt ikke en nærmere utredning av en slik treleddet tjenestestruktur.

Kirkemøtet understreket i sin behandling av denne saken i 2001 at det trengtes videre utredning før man kunne komme til en konklusjon. Videre ble det understreket at man måtte ta hensyn til utviklingen i våre søsterkirker og konsultere dem når det gjelder forståelsen av embetet og diakonatet.

Det er spesielt det siste poenget, hensynet til våre søsterkirkers forståelse av diakonatet og det teologiske arbeidet som skjer der, som kommer til å stå sentralt i denne utredningen til Kirkemøtet 2004.

Når man i dette dokumentet velger å gå videre på *mindretallets innstilling*, så er det i samsvar med vedtaket fra Kirkemøtet, der man ba om at det skulle *utredes en ny måte å tenke på om diakonatet*, i forhold til vår kirkes forståelse av preste- og bispetjenesten. Dette veivalget er også i samsvar med samtalene i internasjonal økumenisk sammenheng.

Med bakgrunn i behandlingen under Kirkemøtet 2001, bør oppgaven nå være å legge til rette for en nytenkning omkring ordninger for et kirkelig embete, basert på Skrift og luthersk bekjennelse, og som samtidig er i samsvar med kirkens oppdrag og kall i dag. Det er en stadig ny oppgave å vurdere hvilke tjenester kirken trenger og hvordan disse tjenestene bør utformes og forstås, både i lys av Den norske kirkens bekjennelsesmessige tradisjon og i lys av Den norske kirkes selvforståelse som søsterkirke og økumenisk samarbeidspartner.

3. Diakoniatet – om status i Den norske kirke i dag

a.) Tjenesteordning for diakon

"Kvalifikasjonskrav og tjenesteordning for diakoner" bestemmer hvem som anses å være diakon i Den norske kirke, diakonens hovedarbeidsoppgaver, bestemmelser om vigsling,

tilsyn, innsettelse m.m. I rammen av tjenesteordningen ble det på Kirkemøtet i 1996 vedtatt "Retningslinjer for kateketens og diakonens gudstjenestelige funksjoner". Disse åpner bl.a. for at diakonen kan gå i soknebud (p. 3.2.1.).

Tjenesteordningen er i disse dager under revisjon. Med revisjonen ønsker man å gjøre ordningen mer målrettet og mindre oppgavefokusert. Vedrørende vigsling og tilsyn foreslås ingen endringer i forhold til dagens ordning.

b.) Utdanning

Kirkemøtet 1996 fastsatte nye krav til diakoners utdanning. Fra da av krevdes 5 års høyere utdanning mot tidligere 4 år. Ved Kirkemøtet i 2003 var utdanningen igjen på dagsorden, denne gang som tilpasning til internasjonale grader. Kirkemøtet gikk inn for å beholde utdanning på 5 års varighet. Diakonutdanningen skal være et mastergradsstudium.²

c.) Status for statistiske data om stillinger innen diakonien

Det finnes i dag ikke noe enhetlig register som samler alle relevante opplysninger om diakoner og diakonstillinger i Den norske kirke. Flere instanser har delopplysninger, så som Kirkerådet, bispedømmekontorene, Det norske diakonforbund og Kirkens arbeidsgiverorganisasjon. Opplysningene i denne oversikten er fremkommet primært på grunnlag av henvendelse til bispedømmekontorene, fra hvilke informasjonene ikke er fullstendige.

d.) Vigsling

Fra 1987 har diakoner blitt vigslet etter ordningen "Vigsling til diakontjeneste". Denne avløste et midlertidig vigslingsrituale. Da ordningen ble vedtatt, var det fortsatt ikke en selvfølge eller en forutsetning for å gjøre tjeneste som diakon at man var vigslet til stillingen. Det var litt opp til den enkelte diakon hvorvidt dette skulle skje. Men med "Tjenesteordning for diakoner" som Kirkemøtet vedtok i 1996, ble vigsling en forutsetning for menighetstjeneste: "§ 4. Tilsetting skjer med forbehold om vigsling og at biskopen gir tjenestebrev." Den som ikke fyller kravene til å bli diakon, skal normalt heller ikke vigsles, og heller ikke bære tittelen *diakon*, men *diakoniarbeider*. Av kirkens 214 kvalifiserte diakoner i diakonstilling er ca. 195 vigslet. En del av disse er helt nye i stillingene og ennå ikke rukket å bli vigslet. Det vites ikke av hvilke grunner de resterende ikke er vigslet.

e.) Stillinger innen diakoni

En oversikt fra bispedømmene (våren 2004) viser at det er 249 diakonstillinger totalt i menighetene, de fleste hele stillinger. 214 av disse er besatt med kvalifiserte medarbeidere. I 44 stillinger har man ansatt diakoniarbeider, som altså (ennå) ikke er fullt ut kvalifisert til å bli vigslet og ha tittelen som diakon, jmf. Tjenesteordningens § 3, siste ledd. Flere av disse er

² Ifølge "Tjenesteordning for diakon" kreves "1. Mastergrad med: a) Minst en 3-årig fagutdanning på høgskolenivå innen helsefag eller sosialfag, eller pedagogisk utdanning av minst 3 års varighet b) Utdanning i kristendomskunnskap tilsvarende minst 30 studiepoeng c) Praktisk-kirkelig utdanning med veiledet praksis på til sammen minimum 30 studiepoeng eller: 2. Teologisk embetseksamen, praktisk-teologisk seminar og praktisk-kirkelig utdanning med veiledet praksis på til sammen minimum 30 studiepoeng eller: 3. Fast stilling som diakon i menighet, eller er vigslet som diakon." (Kirkerådet 2003)

under utdanning og vil gå over til å være fullt kvalifiserte diakoner. I tillegg til de 249 diakonstillingene har man i menighetene opprettet 46,5 stillinger som diakoniarbeider.

Det er i dag få ledige stillinger (ca. 8). 7 av disse er vakante av økonomiske årsaker (Nidaros og Tunsberg). Det rapporteres dessuten om stor stabilitet i stillingene, dette i motsetning til hva som ble rapportert i 2001 (Kirkerådet 2001c:43).

Kirkerådet har gjennom brev og andre innspill mottatt signaler om diakonstillingens uklare arbeidsgiverforhold med ulike arbeidsgiverlinjer, dårlige lønnsbetingelser, begrensede karrieremuligheter, små muligheter for et faglig miljø, diffus diakonrolle og manglende forståelse for diakontjenestens egenart. Dertil kommer den svekkede kommuneøkonomien som er en overhengende trussel for mange stillinger som delvis er finansiert av kommunale midler (se nedenfor). Disse forholdene til tross: Diakoner rekrutteres til tjeneste og blir i tjeneste.

Det hører også med til bildet at det er langt flere som har tatt full diakonutdannelse enn de som går inn i diakonstilling i menigheten. Noen av disse innehar andre typer kirkelige stillinger, så som ledere ved diakonale institusjoner.

f.) Finansiering av stillinger

Det har gjennom et par tiår vært en betydelig vekst i antall stillinger som soknediakon i Den norske kirke. "Lov om diakontjeneste" som ble vedtatt i 1986 var en stor stimulans for opprettelse av soknediakonstillinger, både fordi stillingen ble lovfestet og dermed legitimert og fordi det med loven fulgte regler om finansiering av stillingene som innebar inntil 50% statlig tilskudd. Ordningen forutsatte at der fantes en ca. 50% egenfinansiering, der kommunen skulle garantere for inndekningen. Det er i dag 140 stillinger med slik finansiering. De øvrige er enten helt kommunale, eller spleiselag av kommunale/private/innsamlede midler.

"Lov om diakontjeneste" ble opphevet i og med at Lov for Den norske kirke ble vedtatt i 1996. Substansen i loven var ment å videreføres i den nye kirkelovens § 23:

"Bispedømmerådet fordeler statlig tilskudd til særskilte stillinger innen kirkelig undervisning og diakoni etter nærmere regler gitt av departementet." I "Regler om tilskudd til særskilte stillinger innen kirkelig undervisning og diakoni" videreføres ordningen med tilskudd fra staten og egenfinansiering lokalt. Diakonstillingen har imidlertid et svakere vern i dag enn under "Lov om diakontjeneste".

Opprettelse av nye stillinger er (som før) avhengig av årlige bevilgninger på Statsbudsjettet. For allerede opprettede stillinger er den øvrige finansieringen svært sårbar idet den er avhengig av kommunenes økonomiske stilling. Utviklingen i kommuneøkonomien de senere årene har skapt stor usikkerhet for diakonstillingens framtid i mange menigheter.

g.) Forholdet menighetsdiakoni/institusjonsdiakoni

Den organiserte diakoni i kirken var fra 1860-årene hovedsakelig innen rammen av de diakonale institusjonene, mange av dem eiet og drevet av lokale menigheter. Men tidlig så man den utfordring som lå i menigheter og lokalsamfunn og som kalte på innsats fra kirkens medarbeidere. Både diakoner, diakonisser og menighetssøstre ble sendt fra sine respektive institusjoner ut til menigheter over hele landet for å utøve sykepleie og omsorgsarbeid. Diakoniinstitusjonene var lenge de drivende kreftene innen kirkens diakonale arbeid, ved sitt

omsorgsarbeid, sin utdanning, vigsling og utsendelse. Fortsatt er diakonale institusjoner en vesentlig faktor i kirkens diakoni (162 institusjoner i 1997, de fleste innen eldreomsorg, rusomsorg og barnevern, samt fire sykehus). På slutten av 1950-årene ble det satt mer fokus på menighetsdiakonien, der bl.a. Menighetspleiens Landsforbund var en kraftfull pådriver. I tiden framover ble det arbeidet med både å organisere kirkens diakoni og å få fram diakonale stillinger i menighetene. Fram til år 1972, da hjemmesykepleien i Norge ble lagt under kommunal forvaltning, var menighetssøstrene/-sykepleierne talmessig langt den største stillingsgruppen og utførte en stor innsats med pleie av syke i hjemmene.

Kirkemøtet, som ble etablert i 1984, vedtok som en av sine første lovpålagte oppgaver, "Plan for diakoni" i 1986. I planen ble det presisert at den kun gjaldt menighetsdiakoni – noe som hadde sin historiske bakgrunn som nevnt over. Det har imidlertid vært en bevegelse henimot en større integrasjon av menighets- og institusjonsdiakoni den senere tid, først og fremst initiert av "diakoniledermøtet"³ som har utarbeidet dokumentene "Oppbrudd og fornyelse" og "Diakoni – et annerledes språk".

En følge av at fokus for diakonien etter hvert rettet seg mer mot menighetene og kirkens embets- og rådsstruktur, var at vigsling av diakoner fra ca. 1970 ikke lenger foregikk i regi av utdanningsinstitusjonene. Fra da av skulle diakonene vigles til tjeneste i menighet ved prost eller biskop. Det ble utarbeidet midlertidige vigslingsritualer som ble brukt inntil "Vigsling til diakontjeneste" kom i 1986.

4. Grunnleggende terminologiske refleksjoner

a.) "Embete, tjeneste"

I arbeidet med forståelsen av "diakonal tjeneste i Den norske kirke" har drøftelsen av begrepsbruken stått sentralt. Begrepet "embete" oppleves av mange som en vanskelig term. "Embete" fører gjerne til assosiasjoner om hierarkiske strukturer, om gamle tjenestemannsbegrep og makt- og styringsstrukturer i samfunnet. Man ønsker ikke at en slik forståelse av de ordinerte tjenestene i kirken skal dominere vår forståelse av tjenesten i kirken. Samtidig er det vanskelig å unngå begrepet når man ønsker å ivareta et presisjonsnivå i betegnelsen av de ordinerte tjenestene i kirken. Derfor vil det til en viss grad holdes fast ved bruken av begrepet "embete", som betegnelse for de/den ordinerte tjenesten i Den norske kirke.

Går man tilbake til dens historiske opprinnelse og tolkningen i reformasjonstiden, innebar begrepet "embete" en positiv motvekt til prestetjenestens tolkning som en særskilt, opphøyet stand eller som Kristi stedfortreder under messeofferet. Begrepet "embete" signaliserte først og fremst *tjenesten* med Ord og sakrament, forvaltningen av Guds nådemidler som et oppdrag fra Gud, ivaretatt av enkeltpersoner som går inn i dette kallet, uten derved å ha en høyere stilling enn menigheten for øvrig - bare en annen stilling, som er nødvendig for kirkens liv.

Et stykke på vei vil det være mulig å erstatte begrepet "embete" med "tjeneste". Problemet er dog at begrepet "tjeneste" i norsk sammenheng ikke nødvendigvis omtaler en person, men kan også bety en gjerning av forskjellig art. Videre blir begrepet svært uspesifisert, i og med at man lett kan omtale alt som gjøres i for eksempel en menighet som "tjeneste".

³ Diakoniledermøtet består av ledere for Det norske Diakonhjem, Stiftelsen Diakonissehuset Lovisenberg, Menighetssøsterhjemmet, Bergen Diakonissehjem, Kirkens SOS, Kirkens Bymisjon, Kirkens Familievern, Kirkens Nødhjelp, Blå Kors, Kirkens Sosialtjeneste, Modum Bads Nervesanatorium, Stiftelsen Signo.

Allikevel velger man i denne utredningen til dels å bruke begrepet ”*tjeneste*” for å synliggjøre innholdet og meningen med de særskilte ordningene og tjenestestrukturene som finnes i kirken, og for å synliggjøre at vi står i et fellesskap der vi *tjener* Gud og hverandre på forskjellig vis.

Ved siden av det brukes begrepet ”*embete*” som betegnelse for den spesielle tjenesten noen mennesker blir kalt til og ordinert til. Det er kirkens behov for ordnet tjeneste, kirkens kall til å gå inn i et slikt oppdrag og en ordnet forvaltning av ord og sakrament som er bakgrunnen for at man har ordninger for tjenestespesifisering og ”rettelig kalte tjenerne” (jfr. Confessio Augustana XIV., Om kirkeordningen: ”Om kirkeordningen lærer de at i kirkene bør ingen lære offentlig eller forvalte sakramentene uten at man er rettelig kalt (*nisi rite vocatus*).”)

b.) ”Diakoni, diakonat”

Den norske kirkes Kirkemøte vedtok i 1987 *Plan for diakoni i Den norske kirke*. Her defineres begrepet ”diakoni” slik: ”Med diakoni forstås kirkens medmenneskelige omsorg og fellesskapsbyggende arbeid, og den tjeneste som i særlig grad er rettet mot mennesker i nød.” Dette diakonale arbeidet skjer gjennom alle kirkens lemmer og er en del av kirkens vesen. Som en tjenende kirke trenger vi en ordnet tjeneste som forvaltes av mennesker som er kalt til å gå inn i tjenesten. Av samme grunn skal det brukes betegnelsen ”*diakontjenesten*” eller ”*diakonal tjeneste*” i størst mulig utstrekning, ved siden av ”*diakonaten*”. Da omtales diakonenes tjeneste (soknediakoner, menighetsdiakoner), og ikke alle de kristnes kjærlighetsgjerninger. Noen ganger brukes også det greske begrepet ”*diakonia*” når den kirkelige *karitative* tjenesten, dvs. *omsorgstjenesten*, skal omtales, eller når det refereres til parallelle prosesser i våre søsterkirker.

I gudstjenesteboken blir diakonenes tjeneste omtalt som ”omsorgstjenesten”, ”å legge til rette menighetenes omsorg for mennesker i nød”. ”Karitativ tjeneste” er ensbetydende med ”omsorgstjeneste”. ”Omsorg” er i denne å forstå som et omfattende begrep, langt utover det rent ”sykepleiefaglige”. Omsorgen omfatter menneskers liv i alle dens dimensjoner, både fysisk og åndelig. Den omhandler langt mer enn ”pleie”, men også for eksempel kampen for rettferdige vilkår, mot undertrykkelse og stigmatisering, en profetisk røst inn i det som er urett. Diakonenes karitative tjeneste omfatter også å utruste til omsorgshandlinger, å planlegge, koordinere og inspirere til frivillig innsats, å gi sjelesorg og veiledning til mennesker som ønsker det.

I denne utredningen om forståelsen av den diakonale tjenesten i Den norske kirke er det nødvendig å se på forståelsen av diakontjenesten gjennom historien, og i andre kirketradisjoner.

Som en innledende kommentar er det viktig å minne om at diakontjenesten slik vi kjenner den i vår kirke i dag og i den luthersk/reformerte kirkefamilien forøvrig, som har sitt hovedfokus på omsorgstjenesten, er en av flere hovedlinjer i kirkens samlede historie.

Ser vi tilbake til oldkirkelig og før-reformatorisk tid, men også til andre kirkefamilier, slik som hele den østkirkelige tradisjonen, anglikanismen og den romersk-katolske kirken, er det tydelig at diakontjenesten har et annet innhold enn den har i vår kirke i dag. Identifikasjonen mellom begrepene diakonia/diakon og omsorgsarbeid/karitativt arbeid er en luthersk/reformert konstruksjon, hovedsakelig med bakgrunn i den diakonale bevegelsen på 1800-tallet.

For kirker som har i behold et treleddet embete mer eller mindre ubrutt fra Oldkirken av, er bruken av terminologien diakon/diakonat betinget av en annen forståelseshorisont. Når det tales om omsorgsarbeid i disse kirker brukes en annen terminologi enn diakonia. De kristnes tjeneste i verden er en del av kirkens vesen, men den betegnes ikke som diakonal tjeneste, slik det gjøres i vår tradisjon.

Dette betyr selvfølgelig ikke at den diakonale tjenesten slik vi kjenner i Den norske kirke ikke er nødvendig for kirken, heller ikke at den må omtales med andre begrep, eller er av mindre verdi enn diakontjenesten i andre kirkefamilier. I revisjonen av forståelsen av den diakonale tjenesten i vår kirke vil det dog være viktig å vurdere hvorvidt man skal holde fast ved den forholdsvis smale definisjonen av diakonatet som en ren omsorgstjeneste, gjerne assosiert med helsevesenet, mens den i andre kirker omfatter et mangfold av oppgaver, alt etter hvordan biskopen/bispedømmene definerer kirkens behov.

Det innebærer også at forsøkene på å begrunne forståelsen av den diakonale tjenesten i Den norske kirke i dag ikke bare kan ta utgangspunkt i antatte oldkirkelige embetsstrukturer og den tids forståelse av diakonatet, ei heller er det meningsfullt utelukkende å begrunne vår forståelse av diakonatet i de nevnte kirkefamiliers tradisjon.

I vår tolkning og nytolkning av diakonatet bør vi kunne inspireres både av vår egen tradisjon, våre søsterkirkers tolkning, og ikke minst av kirkens identitet som tjenende kirke i verden.

I **norsk sammenheng** bruker man ofte begrepet "diakonat" som synonym for den felles ordnete diakonale tjenesten i menigheten. Begrepet brukes vidt, og kan omfatte alt som praktisk/administrativt tilordnes omsorgsarbeidet i menighetene.

Denne ordbruken er tvetydig, og heller ikke i samsvar med ordbruken i våre søsterkirker. Diakonatet i denne sammenheng er uttrykk for den vigslete/ordinerte diakonens tjeneste i menigheten. Det er viktig å være oppmerksom på denne "begrepsforvirringen" når man omtaler diakonatet.

c.) "Ministerium ecclesiasticum"

Alle kirkens medlemmer er i dåpen blitt vigslet til tjeneste for Kristus og sine medmennesker. Kristus, som gjennom sin egen dåp gikk inn i sitt eget tjenerkall, kaller etterfølgere blant de døpte som han selv vigsler til kirkens tjeneste. Kirkens *diakonia* (gresk *for embete*) er et oppdrag til tjeneste som har sitt grunnlag i Kristi eget embete som utsendt av Faderen til verden for å tjene. Kristi eget kall til tjeneste for verden og kallet til de døpte om å tjene står i en uløselig sammenheng. Derfor innebærer det å være tjener ikke først og fremst en uselvvisk ydmykelse, men et kall til tjeneste som Kristi medarbeider og etterfølger. Det er et privilegium å stå i tjenestefelleskap med Kristus og hverandre, gjennom tjenesten i verden. Å være del av det kirkelige embete innebærer å ha del i det kirkelige åndelige lederskap som er et tjenestefelleskap, å ta ansvar for menighetens oppbygging og lederskap.

Det greske ordet "*diakonia*" og "*diakonos*" omfatter et stort bruksområde i Det nye testamentet. Felles for begrepsbruken er at det alltid omhandler en tjeneste for andre, en støttefunksjon, hjelp som tilbys. *Diakonia* brukes både som betegnelse for profetenes og apostlenes tjeneste, biskopens tjeneste, fattigomsorgen, tjenesten i forbindelsen med måltider – og den spesielle diakontjenesten, som etter hvert blir utformet. Det greske ordet *diakonos* i grunnteksten beskriver ofte en brobyggerfunksjon, en som "går mellom" forskjellige oppgaver⁴. I Joh. 12,26 omtales alle Jesu etterfølgere som "*diakono*". *Diakonia* blir i den latinske bibeloversettelsen oversatt med "*ministerium*", som avledes av "*manus*", hånden. En "*minister*" er språklig sett å forstå som en tjener, en underordnet som hjelper sin overordnet, men som allikevel er en fri mann, i motsetning til slavene. Å administrere betyr å lede og forvalte gjennom det at man tjener. Når *ministerium* så oversettes videre med "Amt" på tysk

⁴ Jfr. John Collins "Diakonia", som påviste at grunnbetydningen til termen "diakon" på gresk er å være en "go-between". Collins synliggjorde gjennom sin forskning at begrepet "diakoni" i Det nye testamente og oldkirken ikke kjennetegnes som en ydmyk, selvutslettende tjeneste i negativ forstand, men at det viktigste er at tjenesten ikke kan skilles fra oppdragsgiveren. Tjenesten er aldri selvpålagt eller blir til som etisk eller fromt krav, men den kjennetegnes av at det er en Herre som kaller til den. Denne forståelsen av diakonibegrepet er viktig av flere grunner: Det både understreker at diakonien ikke dreier seg om enkeltmenneskets fortjeneste, men en tjeneste på oppdrag fra "Herren", og fordi den er et viktig korrektiv til en individualistisk forståelse av tjenesten.

eller "embetet" på norsk, kan det føre til misvisende assosiasjoner som har med prestemakt og forvaltningsstrukturer å gjøre, mer enn med det *ministerium* egentlig skal omhandle: **Tjenesten** i kirken og for hverandre, på grunnlag av kirkens kall til enkeltmennesker til å utføre spesielle oppdrag i kirken.

Den kirkelige tjeneste ("*ministerium ecclesiasticum*") har tradisjonelt vært definert som forkynnelsen av Ordet og forvaltningen av Sakramentene i samsvar med vår lutherske bekjennelse slik den utfoldes i Confessio Augustana, CA V. Når tanken om den såkalte "tjenstedifferensiering" fant innpass i Den norske kirke etter krigen, har spørsmålet om hvorvidt og i hvilken forstand kateketen og diakonen har del i *ministerium ecclesiasticum* blitt påtrengende.

Vigslingsliturgiene i Den norske kirke per i dag gir ikke et entydig svar på hvorvidt tjenstedifferensieringen og vigslingshandlingene innebærer at også andre tjenestegrupper enn presten får del i *ministerium ecclesiasticum*.

Bare i forhold til kantorene nevnes det eksplisitt at kantorene gjennom deres vigsel *ikke* får del i embetet. Hvorvidt dette impliserer at alle de andre vigslete tjenestegrupper faktisk *har* del i *ministerium ecclesiasticum*, siden det ikke er nevnt i vigslingsritualene deres at de ikke har det, forblir derimot åpent.

Det er interessant å se at dette allerede i 1983 ble tematisert av deler av liturgikommisjonen, som mente at det var legitimt og teologisk riktig å si at også andre tjenestegrupper kunne ha full delaktighet i embetet på bakgrunn av tjenstedifferensieringen, og med utgangspunkt i at de praktiske ordninger i kirken måtte anses som *jure humano*, etter menneskelig rett. Bare selve faktum at det må finnes et *ministerium ecclesiasticum* i kirken som ivaretar forvaltningen av Ord og Sakrament, bør anses som guddommelig innstiftelse – *jure divino*. Hvordan kirken i praksis innretter denne tjenesten, titler, tjenesteordninger, er menneskelige ordninger og kan derfor tilpasses kirkenes situasjon og behov til enhver tid. På denne bakgrunn er det nødvendig at Den norske kirke nå, drøyt 20 år etter at liturgikommisjonen påpekte denne åpne problemstillingen i vår kirke, tar fatt i en avklaring av sitt syn på tjenestegruppenes, og spesielt diakonenes, plassering i forhold til *ministerium ecclesiasticum*.

Diakonien, kirkens tjenende holdning og handling, bidrar til at kirkens helhetlige omsorg for mennesket synliggjøres og skaper troverdighet for kirken. Diakonene bidrar som bro og bindeledd gjennom sin synliggjøring av kirkens helhetlige omsorg for mennesket. Gjennom deres arbeid i menighetene blir "evangeliet synliggjort", som ved synliggjøringen i Ord og Sakrament. Guds ord forvaltes både gjennom forkynnelse, undervisning, og gjennom det at vi synliggjør evangeliet for vår medmennesker gjennom levd liv. I så måte vil det være naturlig å argumentere for at diakontjenesten er en del av *ministerium ecclesiasticum*, det ordinerte embete, i Den norske kirke.

5. Diakonal tjeneste og kirkeforståelsen: Å være en tjenende kirke

a.) Hva vil det si å være en tjenende kirke?

I vår tradisjon har ansvaret for omsorgstjenesten vært tillagt diakontjenesten. Er det valgfritt for kirken om den vil ha diakoner? Kan kirken være kirke i samsvar med Guds ord uten å ha diakoner? Er diakonien, gjerne kalt for "kirkens kroppsspråk", noe kirken kan velge eller velge bort, eller hører diakonien til kirkens sanne vesen? Evangeliet forkynnes og formidles på mange måter, både gjennom det konkrete ord og gjennom omsorgen for menneskene og

solidaritet med de som har det vanskelig, og ikke minst gjennom en felles kamp for rettferdighet og fred.

I denne utredningen settes det fokus på hvordan diakontjenesten kan få rom innenfor vår embetsforståelse og hvordan tjenestestrukturere i vår kirke kan tilrettelegges slik at diakonien som et sentralt oppdrag i kirken får best mulig kår. Fokuset bør ligge på hvordan Guds oppdrag til kirken kan virkeliggjøres på best mulig måte og til evangeliets fremme gjennom tjenesten for hverandre.

Med andre ord bør man, når man drøfter forståelsen av diakonal tjeneste i Den norske kirke, utrede dette med tanke på at det dreier seg om en *ekklesiologisk problemstilling*: Hva vil det si å være kirke, fullt og helt? Hvilken plass har kirkens tjenende holdning og handling i denne forståelsen av kirken? Hvordan synliggjøres det i våre strukturer?

Kirken har et oppdrag i verden, den har forskjellige funksjoner og kirken tjener verden. Også menigheten hører i den forstand til den verden som kirken tjener, og menigheten mottar Guds ord og sakramentene. På denne måten må man til enhver tid se på de oppgavene som finnes i samfunnet og tilpasse kirkens tjenestestrukturer til de konkrete forhold. Samtidig vil det alltid være en del "basisfunksjoner" i kirken, slik som forvaltning av Ord og sakrament, som må ivaretas på ordnet vis.

Ved siden av denne mer "oppgaveorienterte" beskrivelsen av kirkens identitet, er det nødvendig å reflektere over hva som skaper kirken: *Kirken er ikke bare den som formidler nådemidlene, kirken konstitueres selv av nådemidlene og ville ikke bestå uten dem*. Kirken er i første rekke mottaker av Guds nåde. *Kirken er ikke nådemidlenes giver, men nådemidlenes formidler*.

På samme måte er ikke kirkens diakonale handling kirkens "fortjeneste", men gjennom kirken og dens tjenerer er Kristus tilstede som den "med-lidende", som står side om side med de som trenger det og lider med dem. Kirken, ikledd Kristus, som "Kristi legeme", er tilstede i menneskenes liv. I siste instans er det ikke kirken eller menneskene som handler, men Kristus selv gjennom sitt legeme, kirken.

Denne tosidigheten, kirken som både er den som mottar og den som formidler, gjenspeiles i embetsforståelsen. Først kommer Guds kall til tjeneste, Jesu innstiftelse av aposteltjenesten, deretter er det en nødvendighet at gudstjenesten med forkynnelsen og sakramentsforvaltningen finner sted, og en praktisk oppgave for kirken at dette ivaretas. Dermed får de tjenerne som får overdratt ansvaret til forvaltningen av nådemidlene en spesiell rolle i kirken, som overdras gjennom ordinasjonen. Denne spesielle rollen er dog ikke uttrykk for en verdi eller maktmessig rangering, eller noe man roser seg overfor andre. I avsnittet om det allmenne prestedømme vil denne differensieringen og dens lutherske tolkningsramme bli ytterligere utdypet.

Utgangspunktet for forståelsen av diakonal tjeneste ligger i Guds oppdrag som er gitt kirken, dernest i den konkrete oppgaven kirken står overfor i verden.

Hvis kirkens tjenende identitet kommer til uttrykk gjennom en diakonal tjeneste slik vi for eksempel ønsker å definere den gjennom våre tjenesteordninger, så bør dette også synliggjøres i våre kirkelige strukturer og tenkningen omkring tjenesten i Den norske kirke. "Guds-tjenesten" skjer på mange måter: Gjennom samlingen rundt ord og sakrament og gjennom tjenesten for nesten som en tjeneste for Gud. Jesu tjeneste for oss får sitt gjensvar i vår tjeneste for hverandre. Jesu tjenende virke gjennom ord og handling synliggjør hva kirken i dens essens skal være. Derfor bør gudstjenesten og tjenesten ses i sammenheng med hverandre, og ikke gradert eller i et motsetningsforhold.

b.) En trinitarisk ekklesiologi og diakoniforståelse

Gud har åpenbart seg for verden i sin skapende handling og tilstedeværelse i skaperverket, i den inkarnerte og oppstandne Jesus Kristus og i sin livgivende og frigjørende Ånd. Den treenige Gud er tilstede i verden og i menigheten, og kirken gjenspeiler Guds tilstedeværelse i sin struktur og gjennom sin tjeneste i verden. Diakonien plasseres midt i en slik trinitarisk Gudstro. Kirkens diakonale handling er ikke bare gode gjerninger "på skaperplanet", men må ses i sammenheng med Kristi solidariske med-lidelse og diakonale gjerning, Kristi død og oppstandelse, og med Guds Hellige Ånd, som gir liv og frigjør de kristne til å være tilstede i verden som salt og lys, og som taler fritt og profetisk mot urett og ondskap i verden. De gode gjerningene er ikke menneskenes fortjeneste, men virkes og næres når man ikles Kristus og, på hans vegne, virker det gode.

En slik trinitarisk gudsforståelse korresponderer med en trinitarisk innfallsvinkel til kirkens vesen, og til tjenestestrukturane i kirken. Også diakonien må tolkes og forstås innen for denne rammen, som et gjensvar til troen på den treenige Gud.

En interessant grunnlinje i den diakonale tjenestens historie er at *diakonia* ble forstått som et bindeledd mellom kirkens forvaltning av ord og sakrament, brødet og Kristi legeme og blod som deles ved nattverdbord, og brødet som deles med de fattige og trengende. Diakonia har bidratt til å synliggjøre Kristi tilstedeværelse i verden – både i kirken og utenfor kirken. Det har derfor vært naturlig å se at det diakonale ansvaret som Guds folk bærer er et ansvar i bønn, tilbedelse og omsorg for hele mennesket. Dermed har den diakonale tjenesten på mange måter vært et bindeledd mellom Kirkens gudstjenestefeirende sentrum og verden som trenger omsorg. Det vil derfor være feil å plassere den diakonale tjenesten bare "innenfor" eller "utenfor" en gudstjenestelig forståelse av Kirkens liv.

Det bør diskuteres, hvorvidt den utviklingen som har skjedd i den lutherske kirken gjennom historien, der diakonien ble definert som en *ren omsorgstjeneste utenfor det gudstjenestelige rommet*, er en utvikling som bør snus i dag. Kanskje kan man, nettopp gjennom det å knytte sammen diakoniens tjeneste med den gudstjenestefeirende menigheten, både understreke kirkens oppgave som tjenende kirke og diakoniens hjerte, fellesskapet med den lidende og oppstandne Kristus i ord og sakrament.

Tema for de store generalforsamlingene i KEK og LVF i 2003 var blant annet kirken som et helbredende fellesskap. Når man i økumenisk sammenheng taler om kirken som "*a healing community*", så reflekteres her nettopp kirkens diakonale identitet. De nytestamentlige fortellingene forteller om Jesus som helbredet syke, og sendte ut disiplene for å helbrede (Matt 10:7). Kirkens helbredende handling i dag omfatter mer enn helbredelse av syke. Kallet til "healing ministry" handler om helbredelse på mange plan: Helbredelse av minner, omsorg i vanskelige livssituasjoner, innsats mot stigmatisering, forfølgelse og politisk urett, innsats i forsoningens tjeneste. Kirken som et helbredende fellesskap gjenspeiler kirkens identitet som tjenende kirke, der forkynnelse og diakonal handling går hånd i hånd.

c.) Det éne embetet og kirken

Kirken trenger medarbeidere på mange plan, både ordinerte, vigslete og frivillige. Det er dog ikke medarbeiderne som gjør kirken til kirke, men kirken er innstiftet av Gud, og for at Guds nådegaver kommuniseres med menneskene, trenger kirken medarbeidere på jorden. Kirkens grunn ligger i Guds kall til menneskene, og i Guds oppdrag til å forvalte nådemidlene slik at menigheten kan bygges opp. Derfor trengs det medarbeidere i kirken, både prester og diakoner, som kan utruste et frivillig korps og sette menigheten i stand til å leve i samsvar

med Guds ord. Det finnes ingen tjenestehierarki i kirken som gir den ene eller den andre tjeneren mer eller mindre verdi; alle er like verdifulle, og alle er tjenere i ordets beste forstand. Vi har et tjenestefellesskap, men ikke en tjenestehierarki.

Tjenestene er allikevel forskjellige, og noen tjenester er helt nødvendige for at kirken kan være kirke, mens andre tjenester hører til det som kirken til enhver tid må skape ut fra de konkrete kontekstuelle behov. Noen tjenester er med andre ord ikke "valgfrie" for kirkene. I vår kirkelige tradisjon har det vært vanlig å si at forvaltningen av ord og sakrament er vesentlige elementer for kirken, som, i samsvar med Guds vilje og lov, overdras til "det ordinerte embete", nemlig prestedtjenesten.

I vår norske lutherske tradisjon har det vært vanlig å fremheve at vi har *ett* embete, som ivaretar forvaltningen av ord og sakrament i samsvar med CA V., Om det kirkelige embete:

"For at vi skal komme til denne tro, er det innstiftet en tjeneste med å lære evangeliet og meddele sakramentene. For ved ordet og sakramentene som midler blir Den Hellige Ånd gitt, han som virker troen, hvor og når Gud vil, i dem som hører evangeliet, nemlig at Gud, ikke for våre fortjenesters skyld, men for Kristi skyld, rettfærdiggjør dem som tror at de blir tatt til nåde for Kristi skyld. (Gal 3(14): 'så vi kunne få Åndens løfte ved troen'. "

Med utgangspunkt i CA V har man understreket at vi bare har ett embete i Den norske kirke, presteembetet, og at bispeembetet er en særform av presteembetet med særlig ansvar for tilsynet.

Embetsforståelsen slik den kommer til uttrykk i CA V bør allikevel ses i sammenheng med det som ellers sies om embetet i vår lutherske bekjennelse. Det er mulig å tolke CA V videre enn det som tradisjonelt er blitt gjort hos oss, blant annet gjennom en videre tolkning av "å lære evangeliet og forvalte sakramentene".

I de lutherske bekjennelsesskriftene er det tydelig at kirkens oppdrag omfatter både forkynnelsen av evangeliet, forvaltningen av sakramentene og tjenesten og omsorgen for hverandre. Det gjøres ikke noen gradering når det gjelder disse forskjellige tjenester, alle er nødvendige for menigheten og konstitutive for at kirken kan være kirke.

Det reformatoriske hovedanliggendet om at gjerningene ikke er grunnlaget for frelsen, derimot skjer frelsen av nåden alene, gjennom Krist gjerning, står ikke i motsetning til at de gode gjerningene er en nødvendig del av kirkens liv og er virket av Kristus. Det er nødvendig å se disse to anliggender i sammenheng, for å unngå en kirkeforståelse som baserer seg på en snever forståelse av Confessio Augustana V.

Når Luther på sin tid hadde behov for å "rydde opp" i de kirkelige tjenestestrukturene, så skjedde det nettopp på bakgrunn av hans reformatoriske hovederkjennelse. Saneringen måtte skje for at kirken kunne fungere som kirke i best mulig grad.

Det er derfor i samsvar med Luthers hovedanliggende og med vår egen lutherske tradisjon, å revurdere kirkens tjenestestrukturer under synsvinkelen: Hvilke ordninger vil være mest tjenlige for vår kirke slik at den kan fungere best som en tjenende kirke, og i samsvar med vår egen kirkes forankring i Guds ord, dåp og nattverd?

Det er i så måte et kjennetegn for en kirke som står i en luthersk tradisjon å søke etter tjenestestrukturer som til enhver tid muliggjør kirken å leve i samsvar med dens oppdrag fra Gud til å være en misjonerende, bekjennende og tjenende kirke.

d.) De gode gjerningene og rettfærdiggjørelsen ved troen alene

Det vil være nødvendig å lese CA V i sammenheng med CA VI og CA VII.

CA VI, "om den nye lydighet", gjør tydelig at gjerningene ikke er grunnlaget for frelsen, men at de er en naturlig del av det kristne liv: "Like ens lærer de at denne tro bør bære gode frukter, og at en må gjøre gode gjerninger som er pålagt av Gud, fordi Gud vil det, ikke for at vi skal stole på at vi ved disse gjerningene skal fortjene rettferdiggjørelse overfor Gud." Denne forståelsen av forholdet mellom rettferdiggjørelsen og helliggjørelsen, et klassisk tema i luthersk teologi, er også blitt drøftet i den internasjonale luthersk-katolske dialogen, hvilket resulterte i Felleseklæringen om rettferdiggjørelsen, der det blant annet sies: "(37) Vi bekjenner i fellesskap at gode gjerninger – et kristent liv i tro, håp og kjærlighet – følger av rettferdiggjørelsen og er dens frukter. Når de rettferdiggjorte lever i Kristus og handler i den nåden de mottar, bringer de med bibelsk ordbruk "god frukt". Siden de kristne kjemper mot synden hele livet, er denne følgen av rettferdiggjørelsen også en forpliktelse de er pålagt. Derfor maner både Jesus og de apostoliske skrifter de kristne til å gjøre kjærlighetens gjerninger."

Både forkynnelsen av Ordet og forvaltningen av sakramentene er en del av de kristnes og kirkens kall. Alt hører med og konstituerer kirkens vesen. De er sidestilt og utfyller hverandre, uten at selve troen på at rettferdiggjørelsen er den treenige Guds verk alene svekkes av den grunn.

Også de gode gjerningene er en følge av Guds tilstedeværelse i verden. Som skapt av Gud og i Guds bilde, frelst ved Jesu død og oppstandelse og levendegjort ved Den Hellige Ånd virker den treenige Gud i mennesket og i kirken. Vi ikles Kristus, og i vår diakonale gjerning blir vi Kristus for vår neste, solidarisk med-lidende, ved å rekke ut en hånd, og i kampen for fred og rettferdighet virker Gud kirkens diakonale gjerning.

Gud konstituerer kirken, livnærer den ved nådemidlene og er tilstede i dens liv og gjerning. Kristus er verdens lys- derfor får vi være lys i verden. Kristus er verdens salt- det frigjør oss til å være salt i verden, i og gjennom Kristus.

6. Det allmenne prestedømme og det ordinerte embetet

a.) Dåpen som felles vigslingshandling for alle kristne

I Den norske kirke har man, på grunnlag av vår lutherske teologi, understreket at alle kirkens lemmer har del i det allmenne prestedømme. Gjennom dåpen har vi alle del i det kallet som fører mennesket inn i tjenesten for Gud.

Vår kirkes vigslingsritualer understreker dette, når både ritualene for vigsling til preste-, diakon- og katekettjeneste starter fremstillingen for menigheten med følgende ord: "I dåpen ble vi innlemmet i Guds folk, og vi ble alle vigslert til å være tjenere for Gud. For Skriften vitner om at hele Guds folk er et kongelig presteskap, et hellig folk, et folk som er Guds eiendom, for at vi skal forkynne hans storverk, han som kalte oss fra mørket til sitt underfulle lys."

Deretter spesifiseres tjenestene, og det understrekes at tjenesten med å forkynne evangeliet og forvalte sakramentene er en særskilt tjeneste, "for at vi skal få del i den frelsende tro og bli bevart i troen."

I 1.Kor.12:13 sies det: "For med én Ånd ble vi alle døpt til å være ett legeme, enten vi er jøder eller grekere, slaver eller frie, og vi fikk alle én Ånd å drikke." På samme måte som kroppens lemmer henger sammen og er til for å virke sammen i gjensidig tjeneste for hele legeme, tjener alle kirkens lemmer i fellesskap til oppbyggingen av Kristi legemet. Gjennom mangfoldet av tjenester fungerer helheten og enheten. I 1.Peter 2:5 omtales de dømte som levende steiner som bygges opp til et åndelig tempel og som et åndelig presteskap. Menighetens felles ansvar for evangeliet, som alle kirkens medlemmer har del i, blir i det Nye Testamentet beskrevet som en sakramental tjeneste. 1.Peter 2:9 omtales de kristne som "en utvalgt slekt, et kongelig

presteskap, et hellig folk, et folk som er Guds eiendom, for at dere skal forkynne hans storverk, han som kalte dere fra mørket til sitt underfulle lys.”

Det greske ordet for prest, *hiereus*, som også brukes i omtalen av de kristne i Åpb. 1:6, innebærer vanligvis beskrivelsen av sakramentale offerfunksjoner.

Offeret som de kristne som del av det allmenne prestedømme skal bære frem er ikke et offer til forsoning og frelse, fordi dette offeret allerede er båret frem gjennom Kristus, øverstepresten (Heb 4:14; 9:11). De kristnes offer er ”å bære legemet fram som et levende og hellig offer som er til Guds behag. Det skal være deres åndelige gudstjeneste.” (Rom 12:1). De kristens offer er å stille sine liv til disposisjon for Gud gjennom takksigelse og tjeneste i kjærlighet (Heb 13:15-16), gjennom bønn (Rom 8:3-4), gjennom tjenesten for menneskene i nød og gjennom vitnesbyrd. Denne offertjenesten bæres av det allmenne prestedømme, som alle kristne er døpt til, uten forskjell. Når *hiereus* brukes i Det Nye Testamente skjer det enten som en betegnelse for Kristus, øverstepresten, eller som en begrep for å omtale alle de kristnes delaktighet i det allmenne prestedømme.

Alle er prester i den forstand og skal ofre seg selv med hele sitt liv i tjenesten for Gud. Å høre til det ”allmenne prestedømme” er ikke en individualistisk beskrivelse av enkeltpersoners status, men et begrep som forteller om kvaliteter alle dømte kristne som del av kirken har del i.

I tidlig kristen tid brukes *hiereus* primært som soteriologisk beskrivelse, nemlig for et uttrykk for direkte tilgang til gud, uten mellommenn.

Hiereus om Kristus eller alle kristne.

Et annet begrep som ofte brukes i samme sammenheng er begrepet ”kristent lekfolk”. Gjennom dåpen hører alle til Guds folk og alle er kalt til tjenesten for Gud, i Guds kirke på jorden. Det norske ordet ”lekmann” avledes fra det greske ordet *laikos*, som ikke finnes i det Nye Testamentet, og betyr at man hører til folket. Når kirken i Det Nye Testamentet betegnes som *laós*, folket, så betyr det at de som er en del av kirken er *laikós*, borgere i Guds kongeherre-dømme. På denne måten er lekfolket en æresbetegnelse som signaliserer tilhørigheten i Guds kirke på jorden og blant Jesu disippelskare. Dessverre er begrepet ”lekfolk” ofte blitt brukt som betegnelse for noen som ikke er ordinerte prester, eller som betegnelse for mennesker uten teologisk utdanning. Dermed brukes det til å bygge opp skillelinjer og hierarkier, og man kan fort komme til å glemme at det er en hedersbetegnelse og ikke en gradering av menneskers status i menighetene.

b.) Bakgrunnen for tenkningen omkring presteembetet hos Luther og i reformasjonstiden

Den lutherske teologien er blitt utviklet i en spesiell historisk situasjon og kontekst. Reformatorene ville fornye kirken de levde i og ikke skape nye kirkesamfunn, men utviklingen førte til etableringen av nye kirkesamfunn og konfesjoner. Dette danner også bakgrunnen for at de lutherske bekjennelseskriftene ikke argumenterer for å etablere en ny kirke ved siden av den kirken som allerede finnes, men derimot prøver å vise at reformasjonens teologiske tolkninger er i samsvar med den sanne, apostoliske troen slik den ble overlevert av de apostoliske fedre helt fra oldkirkelig tid, og i sin helhet er basert på Bibelen. Dette danner bakgrunn for at de ofte bare tok for seg de teologisk omstridte spørsmål, der det, ifølge reformatorene, krevdes forandring. Man ville ikke skape en ny kirke, men reformere den gamle kirken til å bli i samsvar med det man anså som kjernen i evangeliet.

Den augsburgske bekjennelsen, Confessio Augustana (forkortelse: CA), er vår kirkes sentrale reformatoriske bekjennelseskraft, ved siden av Luthers Lille Katekisme. Den prøver, meget

kortfattet, å vise til de viktigste lærepunkter for kirkens liv. De menighetene som kan slutte seg til disse punktene, er således i samsvar med den apostoliske læren. CA nevner både de viktigste lærepunkter i evangeliet, slik som rettferdiggjørelseslæren, og beskriver de områdene som krever en revisjon/reformasjon for å komme i samsvar med den sanne apostoliske troen.

I reformasjonstiden stod *presteembetet* svært sentralt i kirkens liv. Fokuset på prestatjenesten er således ikke en "luthersk oppfinnelse", men fantes allerede i kirken på Luthers tid. Det som imidlertid var nødvendig, var en nytenkning omkring prestatjenesten. I middelalderens kirke var prestatjenestens viktigste oppgave forvaltningen av det daglige messeofferet. Presten kunne forrette den daglige eukaristien uten nødvendigvis ha kontakt med menigheten, uten å forkynne evangeliet.

Dermed må Luthers og reformasjonstidens utsagn om prestatjenesten leses på bakgrunn av denne konteksten. På den ene siden kritiserte Luther "messeprestene" og "munkevesenet", "papismen". På den andre siden uttalte han seg sterkt mot "svermerne", de som ville avskaffe hele prestevesenet. I hans skrifter fra reformasjonstiden understreket han derfor både den "evangeliske friheten" og behovet for en kirkelig orden. Kirkens egentlige oppgave er å befri menneskenes samvittighet med budskapet om evangeliet og nåden i Kristus, gjennom ord og sakrament. Derfor kritiserte han sterkt "prestevesenet" slik den opptrådte gjennom "messeprestene". Samtidig gjorde han tydelig at kirken trenger embetet for å ivareta evangeliets rette forkynnelse og forvaltningen av sakramentene og skriftemålet, boten.

c.) De døptes allmenne prestedømme

På denne bakgrunn bør man forstå lutherdommens vektlegging av det allmenne prestedømme ut fra følgende perspektiv: Reformasjonen videreførte middelalderens presteembete, men omdefinerte forståelsen av presteembetet fullstendig. Det er ikke lenger å forstå som uttrykk for en spesiell "stand" eller som Kristi stedfortreder i messeofferet, men det forvalter Guds nådemidler på kall fra Gud og kirken.

Samtidig gikk man i reformasjonstiden videre ved å vektlegge at alle mennesker gjennom dåpen har del i Kristi frelseshandling, blir forent med Kristus i liv og rettferdighet, og dermed også får del i Kristi "presteembetet" og hans kongeherre-dømme. Mennesket får del i frelsen gjennom ord og sakrament, ikke gjennom prestenes messeofferhandling.

Luther utdypet sin forståelse av det allmenne prestedømmet ved å si at den kristnes kongeverdighet innebærer frihet fra synden, døden og djevelens makt, samt fra loven. De kristnes allmenne prestedømme innebærer at de kan be rett til Gud både for seg selv og andre, uten omveier via en ordinert prest, og at alle kristne har både fullmakten og kallet til å forkynne evangeliet. Alle kristne har del i dette åndelige prestedømme, som innebærer at man ofrer seg selv, og vier sitt liv til tjenesten for Gud og medmennesker. De troende er kalt til å handle slik Kristus har gjort og til å ofre seg for hverandre, og på denne måten blir de "Kristus for sin neste".

For vår forståelse av "det allmenne prestedømme" og det ordinerte embetet i dag er det avgjørende å holde fast ved denne beskrivelsen av "presteembetet". *Det dreier seg ikke om at "presteembetet" er en spesiell egenskap som mangler hos lekfolket, men det er kjennetegnet for en felles åndelig stand. Alle kristne er gjennom dåpen viet til dette presteembetet, som innebærer kallet til å elske og ofre seg som Kristus og til å forkynne Guds ord. Det er den samlede menigheten, kristenheten i sin helhet, og ikke enkeltpersonen, som kalles.*

Det er ikke uten videre lett å forstå sammenhengen mellom denne vektleggingen av det allmenne prestedømme, og behovet for å ha et ordinert presteembete. Hva betyr det at noen er

ordinert til prestatjenesten, når alle kristne allerede er prester gjennom dåpen? Er alle like, men noen er "likere"?

Det viser seg at denne måten å forstå en luthersk embetsteologi, er misvisende.

En fare ved den er blant annet at man fort anser noen som "mer verdt" enn andre, og at det oppstår hierarkier mellom alle de døpte, det "allmenne prestedømme", og "den ordinerte pretestanden", eller generelt de som er ordinert til en spesiell kirkelig tjeneste.

Denne tenkningen bør heller ikke prege samtalen om et treleddet embete, fordi den fort vil føre med seg at man tenker i hierarkiske kategorier, at noen er "innenfor" og noen er "utenfor" embetet, at noen er mer verdt enn andre, og at de som er "innenfor embetet" har en høyere status.

Tvert imot finner man nettopp i Luthers skrifter en grunnleggende tenkning omkring det allmenne prestedømmet som grunnlag for det spesielle presteembetet. Hos Luther dreier spørsmålet om kirkens embete seg om mer enn bare en ren praktisk og funksjonalistisk organisasjonsordning for menighetene – menighetens behov for strukturer og ledelse. Spesielt i sine senere skrifter, etter 1520, understreker Luther at embetet er innstiftet av Gud.

I følge Philipp Melancthon, som i stor grad utformet de lutherske bekjennelseskriterier i Konkordieboken, er det allmenne prestedømme ett "offerprestedømme" (*sacerdotium*), der de kristne har ansvaret som forbedere, mens det spesielle embetet (*ministerium*) er innstiftet av Gud for å tjene Ordet, med vekt på læreansvaret. Å undervise offentlig krever en rett kallelse og innsettelse til embetet.

I vår lutherske tradisjon kan derfor embetet på den ene siden ses hovedsakelig i lys av menighetens allmenne prestedømme. Menigheten betror forkynnelsen av evangeliet og forvaltningen av sakramentene til særskilt utvalgte personer, av praktiske, ordningsmessige årsaker, for å sørge for at menighetens liv fungerer etter beste henseende.

På den annen side er det innenfor den samme tradisjonen også mulig å vektlegge at Kristus selv har innstiftet aposteltjenesten, som har fått fullmakt til å innsette hyrder for menighetene gjennom bønn og håndspåleggelse.

Hvis man vektlegger presteembetets opprinnelse i det allmenne prestedømme, som en funksjon for menigheten, vil man ha en noe annen forståelse av så vel tjenesten som ordinasjonshandlingen enn hvis man først og fremst vektlegger prestatjenestens opprinnelse i Kristi sending av apostlene. Også innenfor de to tolkningsnøklerne finnes det mange nyanser, som blant annet dreier seg om hvor konkret tradisjonen skal tolkes og videreføres, og hvor bindende den konkrete historiske utformingen i oldkirkelig tid må videreføres for å ivareta Jesu oppdrag til disiplene. Nettopp denne debatten har for eksempel vært avgjørende når man skulle drøfte muligheten for kvinnelig prestatjeneste.

Denne teologiske vektleggingen vil også ha betydning for forståelsen av selve tjenesten. Hvis prestatjenesten først og fremst forstås som en menneskelig ordning, der personer blir "rett kalt" (*rite vocatus*) til å forvalte Ord og sakrament, signaliserer det at menigheten innretter ordninger der oppgavene overdras til en person. I så fall er det kun selve forkynnelsen av evangeliet og sakramentenes rette forvaltning som er en guddommelig innstiftelse, men selve ordningen rundt det må kunne anses som en menneskelig ordning, der menigheten overdrar sine felles oppgaver til en person og ordinasjonen er uttrykk for menighetenes kallelse og overdragelsen av fullmakt.

Sier man derimot at Kirkens embetet i seg selv hører til kirkens vesen, og ikke bare den funksjonen embetsbærerne oppfyller, så er embetet i seg selv *konstituerende* for kirken, og dermed innstiftet av Gud. (Jfr. kap.5 om kirkeforståelsen) Dermed har Kristus ikke bare innrettet embetets funksjoner, men Gud selv har gjort "noen til apostler, andre til profeter, andre til lærere" (1. Kor 12:28). I den forstand er embetet mer enn bare en funksjon for

menigheten og et spørsmål om hvordan man best organiserer tjenesten, men embetet i seg selv er en guddommelig ordning og avgjørende for at kirken kan være kirke. Ut fra denne synsvinkelen forstår man ordinasjonshandlingen som en forening mellom ordinanden og den som sender, Kristus. Kristus selv kaller en enkel person som sin representant og gir mennesket del i embetet. Ordinasjonshandlingen innlemmer den som ordineres i kirkens åndelige lederskap.

d.) Trenger kirken ordinerte embetsbærere for å være kirke?

Gjennom debatten om embetet i Den norske kirke og de senere års utredninger, kan man finne igjen elementer av disse to synsvinkler på embetet - på den ene siden en funksjonalistisk tilnærming, der embetet først og fremst er en praktisk ordning, basert på det allmenne prestedømmet som kaller noen av sine til å ta hovedansvaret for spesielle oppgaver i menighetene, eller på den andre siden en konstitutiv tilnærming, som hevder at embetet hører til kirkens vesen.⁵

Det er viktig at disse to måtene å forstå embetet på hører sammen. De trenger ikke å stå i et motsetningsforhold. Embetet hører til kirkens vesen og er konstitutiv for kirken nettopp fordi dens funksjon er å formidle evangeliet og å forvalte sakramentene. Fordi embetet tjener kirken med Guds nådemidler, ord og sakrament, er embetet nødvendig for kirken.

Når det gjelder forholdet mellom embetet og det allmenne prestedømme, gir Confessio Augustana 7 viktig hjelp til å forstå sammenhengene: Ifølge CA 7 er kirken de helliges samfunn, hvor evangeliet forkynnes rett og sakramentene forvaltes rett. På denne måten er menigheten, nådemidlene og de funksjonene som kirkens embete har, bundet uatskillelig sammen. Evangeliets forkynnelse og sakramentenes forvaltning er en beskrivelse av hva som skjer i menigheten, samtidig som den beskriver betingelsen for at menigheten er "de helliges samfunn". Nådemidlene er tilstede i menigheten, og det er blant menighetens dømte Gud kaller noen til embetet. Menigheten overdrar forvaltningen av nådemidlene til noen blant sine, samtidig som nådemiddelforvaltningen i seg selv er forutsetningen for det allmenne prestedømmet. Bare "det allmenne prestedømme" kan kalle noen til å forkynne evangeliet og forvalte sakramentene for dem, samtidig som den som forvalter disse nådemidlene vil fungere som Kristi representant for menigheten gjennom sin tjeneste og ha del i menighetens åndelige lederskap.

Både nyere bibelforskning og de økumeniske samtaler de lutherske kirkene har vært involvert i de senere år, har utfordret de lutherske kirkene til å fornye sin tenkning omkring embetet og apostolisitet. Et resultat er blant annet at man ikke tenker rent pragmatisk om embetet lenger, kun som en "grei og praktisk ordning", som gjør at menighetens liv fungerer etter sin hensikt, men at man i større grad har begynt å drøfte embetets apostoliske karakter. De senere års økumeniske samtaler bærer preg av en slik tenkning, og har hjulpet søsterkirkene til å komme nærmere hverandre i deres embetsforståelse.⁶

e.) Det allmenne diakonatet og den ordinerte diakontjenesten

Revisjonen av *tenkningen omkring diakonatet* hører også med i denne prosessen: Den diakonale tjenesten ses i mye større grad som en del av kirkens embete enn en del av kirkens oppgave hos lekfolket på basis av det allmenne prestedømmet og på basis av "de gode

⁵ Sml. kap. 5 b.) "Det éne embetet og kirken"

⁶ Jfr. også kap. 7 om Utviklingen i våre søsterkirker.

gjerningene på skaperplanet". Da vil det også være nødvendig å synliggjøre forståelsen av diakontjenesten gjennom en større vektlegging av diakonenes gudstjenestelige funksjoner, og vekselvirkningen mellom gudstjenestelivet og livet utenfor det gudstjenestelige rommet. Når den diakonale tjenesten hører til kirkens vesen og er mer enn en funksjon i menighetens liv, vil det også være naturlig å inkludere den diakonale tjenesten i en treleddet ordinert tjenestestruktur. På samme måte som prestenes forvaltning av sakramentene, er diakontjenesten båret av Kristi sendelse og kall, mennesker blir "Kristus for sin neste". Dette gjelder alle de døpte, alle som har del i det allmenne prestedømme, samtidig som noen er kalt til denne oppgaven som en spesiell tjeneste og funksjon - som samtidig utfører denne oppgaven og lever sitt kall som representanter og tjenestefolk for Kristus. Kanskje kan det være meningsfull å tale om et "allment diakonat", alle de kristnes diakonale ansvar i verden, som danner grunnlagt for "det spesielle diakonatet", en ordinert diakontjeneste.

Når man på den måten klarer å holde fast ved at forholdet mellom lekfolket og de ordinerte tjenerne, det allmenne prestedømme og "det spesielle prestedømme" på ingen måte dreier seg om gradforskjell eller hierarkier – tvert imot - vil det også være mulig å løfte frem lekfolkets delaktighet for kirkens og menighetens liv. *Når embetet ses på både som en praktisk og en guddommelig ordning, er det med på å tydeliggjøre forholdet mellom menigheten og embetsbærerne. Menigheten er subjekt for gudstjenesten, og ikke objekt for bruk av nådemidlene.* Tydelighet omkring de forskjellige kirkelige grupperes teologiske forståelse hjelper kirken å kunne stå sammen om oppgaven og tjenesten, uten å bruke mye energi på maktkamp og synlige eller usynlige hierarkier.

f.) Kirkens diakonale handling "innenfor" og "utenfor" tjenestestrukturane

Når det skal diskuteres, hvorvidt det kan være ønskelig og teologisk riktig å integrere diakonatet i de kirkelige ordinerte tjenestestrukturane, vil det alltid være viktig å fremheve at kirken ikke skal være en "embetskirke" i negativ forstand, der de profesjonelle og heltidsansatte alene er ansvarlige for kirkens liv og der ordinasjonen signaliserer hierarkier og gradforskjell mellom de ansatte.

Et viktig aspekt ved drøftingen av en eventuell innføring av en treleddet embetsstruktur er: Vil dette føre til en pasifisering av lekfolket? Vil det øke avstanden mellom de ordinerte og de som er ikke ordinert? Trenger kirken så mange som er ordinert? Bør man ikke heller rette fokus på å skape et større frivillig engasjement på menighetsplan, enn å ordinere enda flere? Vil en slik ordning føre til en *klerikalisering* (for mange ordinerte) og institusjonalisering (for mye av menighetsarbeidet drives av *heltidsansatte*) i kirken? Det er viktig å reflektere over disse spørsmål som kommer til uttrykk både gjennom menighetens leke medlemmer og gjennom diakoner som ikke ønsker å bli ordinert, fordi de tror at det vil flytte fokus fra det sentrale i deres tjeneste, og som ikke ønsker at gudstjenestelig deltakelse skal ha et ståsted i deres tjeneste.

Mange vil også være bekymret over at økt tids- og ressursbruk i gudstjenestelig sammenheng vil føre til at det blir mindre tid til det som er diakonenes egentlige arbeidsfelt, omsorgsarbeidet.

For å kunne ta stilling til dette problemet, er det nødvendig å ta på alvor den rettmessige bekymringen som ligger til grunn for slike utsagn. Også i internasjonale sammenheng har disse spørsmålene spilt en stor rolle, og tas stadig opp til fornyet drøfting:

I 1996 hadde den internasjonale anglikansk-lutherske komiteen et møte i Hannover, som resulterte i rapporten *The Diaconate as Ecumenical Opportunity*.

Hannover-rapporten tar sitt utgangspunkt i *koinonia*-begrepet som ramme for å tilrettelegge forståelsen av embetet. Innenfor denne rammen, utforskes sentrale ekklesiologiske emner som *diakonia* (tjeneste), *leiturgia* (gudstjeneste) og *martyria* (vitnesbyrd) som tolkningsnøkkel (10). Hannover-rapporten legger stor vekt på at diakonatet har sin plassering innenfor kirkens ordninger og liturgier (26-27). Hannover-rapporten taler for en fornyelse av forståelsen av diakontjenesten, der den defineres tydelig og innenfor det ordinerte embetet og har som sin spesielle oppgave å knytte sammen behovene og den nøden som finnes i verden og det kristne fellesskapet, med kirkens oppdrag, pastorale tilsyn og nattverdsfellesskapet (51). I Hannover-rapporten var man veldig opptatt av diakonenes stilling og oppgave ikke skal komme i veien for lekfolkets og hele den kristne kirkes oppdrag til å tjene Gud i tro og liv. Rapporten sier at diakonatet heller skal ha "a multiplying effect, leading others to their own specific tasks of service" (56).

Diakonene skal være veivisere for hele Guds folk for deres tjeneste i kirken og i verden. Diakonene skal være med å oppmuntre til og koordinere større frivillig innsats i kirken gjennom sin tydelige posisjon i menighetens liv.

Denne oppgaven er allerede per i dag en del av diakonenes arbeidsfelt, men bør forsterkes ytterligere. Undersøkelser har vist at de frivilliges innsats i menighetene økes når det er diakoner og kateketer tilstede, som ivaretar koordineringen av det frivillige arbeid, og inspirerer og veileder til det. Nedgangen i frivillighet henger neppe sammen med antallet vigslete stillinger i menighetene, men er snarere uttrykk for folks travle livssituasjon og en generell svekket vilje til forpliktende oppgaver utover arbeidslivet. Gjennom en tydeliggjøring av diakonatets betydning for kirkens liv og en økning av antallet stillingshjemler, vil også det frivillige arbeid i menighetene få bedre kår.

Også i utredningen i Church of England, "*For such a time as this*", er spørsmålet om diakonenes rolle i forhold til alle de døptes rolle i det diakonale arbeid viktig. Her fremheves det at et fornyet diakonat ikke på noe tidspunkt skal være en trussel mot den tjenesten som skjer gjennom alle de døpte, gjennom det frivillige engasjementet av leke kirkemedlemmer. I menigheter der slik "lek tjeneste" og frivillig arbeid allerede blomstrer, kan diakonene være med å støtte, koordinere og lede et slikt arbeid. Diakonene skal ikke kontrollere eller overta dette arbeidet, men være med i det, veilede, inspirere og støtte opp under det. I menigheter der det nesten ikke finnes frivillig engasjement, vil det være diakonenes oppgave å sette fokus på hvordan leke medlemmer i kirken kan følge kallet til tjeneste, forløse talenter og energi, oppmuntre og støtte igangsettingen av det frivillige arbeidet i menigheten. Selv om diakonene står med begge ben godt plantet i kirkens gudstjenesteliv, spesielt nattverden, bør, ifølge "*For such a time as this*", diakonene ha et tydelig fokus i arbeidet sitt på tjenesten i verden, hvor de representerer kirken i sin tjeneste for nesten. (s.57/58).

Det er interessant å se at prosessen i Church of England for øyeblikket i stor grad dreier seg om lekfolkets innsigelser mot en slik nytenkning omkring diakonatet. Under behandlingen i synoden var det spesielt innsigelsen til "layreaders", som ønsket en nærmere utredning av deres funksjon i det kirkelige landskap ved en slik nytenkning omkring diakonatet, som førte til at det ikke ble fattet noen vedtak, men saken er til videre utredning nå. De anglikanske kirkene er i nær kontakt med sine søsterkirker innenfor Porvoofellesskapet, og revisjonsprosessen som er satt i gang er i stor grad inspirert av en luthersk tenkning omkring diakonal tjeneste som en karitativ, permanent tjeneste for kirken.

Sammenfatning

Med bakgrunn i forståelsen av diakonens tjeneste som en *katalysatortjeneste for frivillig arbeid i menigheten*, kan det være mulig å imøtekomme bekymringen både når det gjelder en

”klerikalisering” og en ”institusjonalisering” av kirken, at det vil være for mange ordinerte ansatte, og i det hele tatt for mange ansatte, i menighetene.

Gjennom diakontjenestens integrering i det kirkelige embetet vil det tvert imot være mulig å synliggjøre at tjenesten for hverandre og tjenesten for Gud står i nøye sammenheng, og at det nettopp ikke er en hierarki mellom tjenestegruppene i kirken, men en likestilling og et felles oppdrag som utfoldes gjennom forskjellige tjenester. Det vil kunne synliggjøre at kirken ønsker å være en tjenende kirke både gjennom sin forvaltning av ord og sakrament og gjennom tjenesten for nesten og for verden. I så måte vil en integrering av diakonatet i et treleddet embete også stå i samsvar med den utviklingen som skjer i våre søsterkirker og ønsket om å knytte sammen tjenesten som har sitt grunnlag i den rette forvaltningen av ord og sakrament gjennom den ordinerte prestedtjenesten og tjenesten for verden.

Kirkens innsats for mennesker i nød, og kirkens kamp for fred og rettferdighet, hører til dens identitet og forankres i troen på den treenige Gud.

Nettopp troen på en treenig Gud – Skaperen, som møter oss i alt det som er skapt og utfordrer oss til å ta vare på det skapte -, Frelseren, som i solidaritet med de lidende lider for alle mennesker og frigjør dem til et nytt liv -, og Livgiveren, Ånden, som bærer og nærer oss og fornyer menigheten ved å blåse liv og Ånd i den; alle disse sider ved Gudsbildet må danne ramme for vår forståelse av kirkens identitet som tjenende, bekjennende, misjonerende kirke i verden. Diakonien er forankret i Skapelsestroen, Frelsestroen og Fornylsestroen, den er forankret i verden og i menigheten.

Dermed står diakoniens mange ansikter ikke i et motsetningsforhold til hverandre, men supplerer og utfyller hverandre, på samme måte som de forskjellige tjenester i kirken utfyller hverandre.

7. Forståelsen av diakonatet i våre søsterkirker

I de senere års arbeid med embetsspørsmål i Den norske kirke har man lagt stor vekt på betydningen av økumeniske avtaler og behovet for å konsultere søsterkirkene i det teologiske arbeid med embetsforståelsen.

Den norske kirkes engasjement innenfor **Porvoofellesskapet** mellom de britiske og irske anglikanske kirker og lutherske kirker i de nordiske og baltiske land har forsterket dette behovet, men også de forpliktende avtalene med **Metodistkirken i Norge** (”Nådens Fellesskap”) og med **Fellesskapet av Protestantiske Kirker i Europa (GEKE)**, (tidligere Leuenberg kirkefellesskapet.)

Videre er vi en del av den lutherske kirkefamilien og har kirkefellesskap med kirkene innenfor **Det Lutherske Verdensforbund**. Vår kirke har nære samarbeidsrelasjoner med de nordiske lutherske folkekirkene, der arbeidet med forståelsen av diakonatet til dels har stått svært sentralt i kirkenes liv. I 2003 inngikk Den norske kirke en samarbeidsavtale med **den lutherske kirken i Brasil**.

a) Porvoofellesskapet

Gjennom undertegnelsen av Porvoerklæringen har Den norske kirke forpliktet seg til ”å arbeide for å nå fram til en felles forståelse av diakontjenesten”. (Porvoerklæringen, 58.b.vii) Forståelsen av diakonatet har vært gjenstand for en lang rekke studieprosesser, konsultasjoner og samtaler mellom våre kirkesamfunn.

Når det gjelder de anglikanske kirkene, har diakonatet alltid vært en del av et treleddet embete og stort sett et introduksjonsstadium til presteordinasjonen. Utviklingen i disse kirkene går nå i retning av at man ser behovet for diakonatet som en permanent tjeneste som inngår i kirkens totale oppdrag for verden. ”We envisage a distinctive diaconate alongside the so-called ’transitional’ diaconate.”⁷

Tendensen i de anglikanske kirkene er at man forstår diakonatet i langt større grad enn før som en selvstendig og nødvendig del av det ordinerte embetet med et fokus på ”tjenesten for nesten”. I anglikansk sammenheng, der diakonatet stort sett har fungert som en overgangsløsning før prestedtjenesten, er dette en klar nyvinning, selv om diakonatet på ingen måte reserveres til et karitativt diakonat slik man finner det i vår luthersk-reformerte tradisjon. I de anglikanske kirkene ønsker man ikke å trekke tydelige skillelinjer mellom tjenesten i det gudstjenestelige rommet og tjenesten utenfor. *Diakonaten er et bindeledd mellom menighetens gudstjenesteliv og omsorgsarbeidet.*

I arbeidet med forståelsen av diakonatet legges det stor vekt på at diakonatet bør utvikles til en permanent tjeneste i kirken, og ikke bare fungerer som et overgangsstadium til prestedtjenesten. Tidligere spilte diakonatet også en viktig rolle i de anglikanske kirkene som ”kvinnenes tjeneste”, siden de ikke kunne bli presteordinert. Etter at de anglikanske kirkene har åpnet for kvinnelig prestedtjeneste, er dette aspektet, diakonatet som kvinnenes tjenestested utenfor presteembetet, ikke lenger av vesentlig betydning.

Selv om man innenfor Porvoofellesskapet ikke har kommet frem til en felles forståelse og praksis når det gjelder diakonatet, er det interessant å se at kirkene nærmer seg hverandre i deres forståelse av diakonatet, og at man lærer av hverandre. En fornyet forståelse av kirkens tjenestestrukturer er dermed ikke noe som kirkene blir pålagt gjennom sine forpliktende avtaler med andre kirker, men resultatet av en dialog- og læringsprosess. Kirkene berikes av å bli kjent med hverandres tradisjoner og teologiske forståelse av seg selv og utfordres til å tenke gjennom sine egne tradisjoner. De økumeniske avtalene er ikke en trussel mot kirkenes egen identitet, men en berikelse og en utfordring til å tenke gjennom om egne ordninger er tjenlige og i samsvar med evangeliet og bekjennelsen.

Porvoovtalen bygger på den forståelsen som er gitt i §32j) i Fellesuttalelsen, der det vises til det treleddete embete som tjenlig for kirkens tjeneste og oppdrag: ”Den grunnleggende enhet i det ordinerte embetet uttrykkes i tjenesten med ord og sakrament. I Kirkens liv har denne enhet fått ulike former. Det treleddete embete med biskop, prest og diakon ble det vanlige mønster i Kirkens første århundrer og opprettholdes fortsatt av mange kirker, om enn ofte ufullstendig. ’Det tredelte embete med biskop, prest og diakon kan i dag tjene som et uttrykk for den enhet vi søker og også som et middel til å oppnå denne enheten’ ” Porvoovtalen viderefører forståelsen om embetet slik den kom til uttrykk i BEM dokumentet (Baptism, Eucharist and Ministry) tidligere. Selve avtalen forplikter de undertegnende kirker ”til å hilse velkommen personer som i en hvilken som helst av våre kirker er biskoppelig ordinert eller vigslet til embetet som biskop, prest eller diakon, til – etter invitasjon og i samsvar med de regler som til enhver tid gjelder – å gjøre tjeneste i det samme embete i vertskirken, uten ny ordinasjon eller vigsling (58b (v)). Videre forplikter den at man arbeider for å nå fram til en felles forståelse av diakontjenesten. (58b (vii)).

Det er i denne sammenhengen viktig å merke seg at den norske oversettelsen av Porvoovtalen er noe misvisende når det gjelder begrepet ”treleddet” og ”tredelt”. Porvoovtalen vektlegger, på samme måte som BEM, at embetet er ett og udelelig, og at man derfor omtaler embetet som ”threefold ministry”: ”This basic oneness of the ordained ministry is expressed in the service of word and sacrament. In the life of the Church, this unity has

⁷ For such a time as this. A renewed diaconate in the Church of England, viii.

taken a differentiated form. The threefold ministry of bishop, priest and deacon became the general pattern in the Church of the early centuries and is still retained by many churches, though often in partial form.”(32.j.)

Det mest sakssvarende begrepet på norsk er derfor ”treleddet embete”, og ikke ”tredelt embete”, for å synliggjøre embetets enhet og sammenhengen mellom tjenestene innenfor dette ene embetet. Det vil også være mulig å omtale det treleddete embete som ”tredimensjonalt” eller ”trefoldig”.⁸ Begge disse begrepene understreker at embetet er ett og udelelig, men at det utfolder seg i forskjellige funksjoner og i forskjellige dimensjoner. Alle som er ordinert til embetet har del i det ene embetet, alle får ett kall til å medvirke til evangeliets forkynnelse på forskjellig vis, men de utfører sin tjeneste på forskjellige områder og deres tjeneste utfyller hverandre. Embetet deles ikke opp i tre undergrupper som har en hierarkisk struktur, men det ene embetet utfolder seg i tre forskjellige funksjoner, preste-, bispe- og diakontjenesten.

Porvooavtalen i seg selv pålegger ikke kirkene å ha én bestemt forståelse av forholdet mellom diakonatet og preste/bispetjenesten, men avtalen baserer seg på en forståelse i felleserklæringen, der det legges til grunn at det treleddete embetet i dag kan være et uttrykk for kirkens enhet og et middel til å oppnå en slik enhet, slik den allerede ble formulert i BEM-dokumentet tidligere. Gjennom avtalen blir vi med andre ord utfordret til å se våre egne ordninger i lys av den forståelsen som ligger til grunn for kirkens enhet innenfor Porvoo-fellesskapet. Porvooavtalen pålegger medlemskirkene gjennom det at man er en del av et større fellesskap å se på ens egne ordninger i lys av ens kirkelige identitet som søsterkirke.

b) Forståelsen av diakonatet i det lutherske kirkefellesskapet

Innenfor vårt eget lutherske kirkefellesskap finnes det en rekke forskjellige ordninger når det gjelder diakonatet, og tolkningen og forståelsen av diakontjenesten varierer. Innenfor de tyske lutherske kirkene har diakontjenesten et sentralt og viktig ståsted. Diakonene blir vanligvis ikke ordinert, men innsatt, og deres stilling og mandatet for deres arbeid er tydelig definert innenfor den kirkelige strukturen, med vekt på omsorgstjenesten.

Det pågår for tiden et stort arbeid med forståelsen av diakonatet i den evangelisk-lutherske kirken i Finland⁹

Den finske lutherske kirken er i en stor omleggingsprosess og har i flere år arbeidet med spørsmålet om forståelsen og plasseringen av diakontjenesten i sin embetsstruktur. Dokumentet ”Vigd att tjäna”, som er lagt frem for Kirkemøtet i Finland, fremmet et forslag om å opprette et ”samlediakoniat” som er en del av en treleddet embetsstruktur. Arbeidet er ikke slutført. I dokumentet holder man fast ved betegnelsen diakonat som en betegnelse for ”de samordnete tjenestene”:

⁸ Jfr. Steven Croft, *Ministry in Three Dimensions*, utfolder begrepet ”det tredimensjonale embetet” med utgangspunkt i at embetet kjennetegnes gjennom ordinasjonen og dermed kirkens kall og overdragelse av fullmakt til tjenesten, og gjennom det at de ordinerte tjenerne i kirken har del i det åndelige lederskapet for kirken. Croft understreker sammenhengen mellom de forskjellige tjenestene, og deres innbyrdes avhengighet fra hverandre.

Begrepet ”trefoldig” er også et tjenlig begrep i denne sammenhengen, og assosiasjonene til en trinitarisk struktur kan kaste lys over forståelsen av ”det trefoldige embetet”: På samme måte som de tre personene i Guddommen, Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd er både uløselig knyttet sammen og er selvstendige personer i Gud (de ”går om hverandre”, *perikorese*), på samme måte er også tjenestebærerne i menigheten uløselig knyttet sammen og avhengig av hverandre, samtidig som de utøver hver sin funksjon og tjener på hver sitt vis menigheten. I en ”trefoldig tjenestestruktur” finnes det ingen hierarkier; tjenesten er preget av samarbeid og enhet i kallet og i målet for tjenesten, kirken i verden.

⁹ ”Vigda att tjäna. Betänkande avgivet av ämbetsstrukturkommittén tillsatt av evangelisk-lutherska kyrkan i Finland år 2000”.

”Det er fråga om et ledd i det treledade ämbetet ved siden av präst- och biskopämbetet. Diakonaten omfattar diakontjänesterna, kantorerna, lektorerna, ungdomsarbetsledarna og missionssekreterare i huvudsyssla. Användingen av begreppet diakonat som en övergripande beteckning betyder inte att tjänesterna likeställs så att deras specialkaraktär fördunklas. Begreppet skal inte heller tolkas alltför snävt med utgångspunkt i församlingarnas diakoniarbeite eller diakonitjänsten. (...) Ämbetsreformen kan i bästa fall leda till en andlig förnyelse i hela kyrkan.” (Vigda att tjäna, s.4)

Ordningen som foreslås i Finland, innebærer at diakonaten er en del av en treleddet, ordinert embetsstruktur, og rommer mange forskjellige tjenestegrupper. Det ser ut som om nettopp dette forslaget om innføring av et såkalt ”samlediakonaten”, dvs. en ordning der mange forskjellige tjenestegrupper i kirken finner sin plass innenfor diakonaten, skaper problemer, og har gjort at det ikke er blitt fattet noe endelig vedtak.

I **Svenska Kyrkan** er diakonaten en del av en treleddet tjenestestruktur som omfatter diakon, prest og biskop. Diakonaten har et tydelig ståsted innenfor det kirkelige ordinerte embetet, samtidig som spørsmålet om samlediakonaten og diakonenes liturgiske funksjoner ikke er endelig avklart. I Svenska Kyrkan er diakontjenesten dog klart definert som en del av det kirkelige embete, hvilket blant annet kommer til uttrykk gjennom formuleringene: ”Vigningarna til biskop, präst och diakon är likvärdiga uttryck för evangeliets fullhet och för kyrkans uppdrag utifrån dette evangelium, som skal gestaltas i såväl ord som handling.” I Svenska Kyrkans gudstjenestebok har man helt fra 1942 bevisst valgt begrepet ”ordinasjon” ved diakonvigselen, for å synliggjøre deres delaktighet i det kirkelige embetet og den treleddete tjenestestrukturen. Diakontjenestens plassering innenfor det kirkelige embetet kommer også til uttrykk gjennom det at diakonen i Svenska Kyrkan ved ordinasjonen iføres skråstola som embetstegn, og at diakonen stemmer ved bispevalget og er under biskopens tilsyn i sin tjeneste.

I den lutherske kirken på **Island** finnes det en treleddet embetsstruktur, der diakonaten er en del av embetet, ved siden av preste- og bispeembetet. Utviklingen mot en slik treleddet embetsstruktur i Island var sterkt påvirket av de internasjonale økumeniske prosessen etter Limadokumnetet (BEM). Kirken i Island samarbeider med andre utdanningsinstitusjoner i Norden når det gjelder utdannelsen av diakoner, og har en egen diakonutdanning ved det teologiske fakultetet. Diakonene som blir vigslet til tjeneste har enten en pedagogisk eller karitativ tjeneste, og tittelen ”diakon” er forbeholdt de vigslete medarbeidere.

I **den danske folkekirken** finnes det kun 2 vigselsordninger, for prest og biskop. Spørsmålet om vigsling av diakoner har bare i liten grad vært aktuelt, og kirkens ståsted utenfor Porvoofellesskapet og kirkens noe spesielle organisasjonsstruktur har nok antakeligvis bidratt til at denne prosessen ikke har vært påtrengende for den danske folkekirken. I Danmark fungerer diakoniinstitusjonene i stor grad som selvstendige stiftelser ved siden av den offisielle kirkelige organisasjonen. Diakonene mottar en kirkelig innvielse eller velsignelse og utsendelse ved sine respektive diakonale institusjoner, ikke av biskopene. Menighetene kan etter eget ønske ansette leke medarbeidere så som diakoner, lærere, kateketer etc. Diskusjonen i Danmark ser ikke ut til å være påvirket i nevneverdig grad av de økumeniske prosessene rundt forståelsen av embetet.

Tendensen i de **nordiske lutherske kirkene**, bortsett fra Danmark, er å integrere diakonaten i det kirkelige embetsmønsteret ut fra forståelsen av embetet som kirkens tjeneste og oppdrag som skjer på flere måter enn man tradisjonelt har tenkt inn i selve ”embetet” som forvaltningen av ord og sakrament. Med bakgrunn i disse overveielene skapes det forskjellige treleddete ordinerte tjenestestrukturer som omfatter diakon, prest og biskop. Den

konkrete utformingen av tjenesteordningene og forståelsen av diakonal tjeneste, er gjenstand for drøfting i disse kirkene. Den nordiske prosessen er i stor grad inspirert av Porvooavtalen og de nære forbindelsene med de anglikanske kirkene i Storbritannia og Irland.

I ELCA, Den evangelisk lutherske kirken i USA, er diakonatet blitt definert som en profesjonstjeneste med "consecration", ikke "ordination". Diakonene har ikke del i det kirkelige embetet. Diakonater omfatter flere profesjoner, der det blant annet legges høye utdanningskrav til grunn. Diakonater omfatter blant annet også tjenesten som kirkemusiker. Dette "lay roster of diaconal ministers" inkluderer et spekter av tjenestemessige forskjellige konkretiseringer, med ulike forgreninger og definert utenom det ordinerte embete (prest, biskop) som "diaconal ministers", som blir innviet til sin tjeneste gjennom "consecration". Videre opererer ELCA med en tjenestegruppe med andre og ulike hjelpefunksjoner i menigheten ("associates in ministry"), som gjør sitt arbeid i oppdrag fra kirken og blir innsatt i sin tjeneste gjennom "commissioning".

I vår lutherske søsterkirke i Brasil har man ordninger der prestatjenesten, diakontjenesten og katekettjenesten er likeverdige tjenester innenfor "*ministerium ecclesiasticum*", og som man *ordineres* til. På denne måten synliggjør man at forvaltningen av ord og sakrament, undervisning, omsorgsarbeid og misjonærtjenesten uløselig hører sammen og må sidestilles som forskjellige, men likeverdige tjenester i kirkens liv.

c) Andre kirkelige avtaler

I Metodistkirken i Norge, som er en del av United Methodist Church, er diakonatet en del av en treleddet embetsstruktur, og diakonene blir *ordinert* til sitt embetet på lik linje med prestene. Ved ordinasjonen synliggjøres forskjellen mellom prestatjenesten og diakontjenesten symbolsk ved at en løfter fram en mugge og et vaskefast, som illustrerer diakonens særskilte omsorgstjeneste i henhold til fotvaskingstjenesten, mens presteordinasjonen omhandler tjenesten med ord og sakrament. Dessuten synliggjøres forskjellen mellom preste- og diakontjenesten ved at diakonenes stola bæres diagonalt, som en skråstola.

Når det gjelder forståelsen av diakontjenesten i kirker med reformert bakgrunn, er det forskjellige tradisjoner: I den reformerte tradisjonen etter Calvin har diakonen en sentral plass innenfor de fire former for embetet: Pastorer og lærere, eldste og diakoner. På samme måte som Luther anså Calvin de syv som blir utnevnt i Acta 6 som prototyper for diakontjenesten. Selve utformingen av diakontjenesten er noe forskjellig i de reformerte kirkene: I Church of Scotland, for eksempel har diakonene først og fremst en karitativ og tjenende funksjon i menighetene og i samfunnet generelt. Church of Scotland vurderer hvorvidt diakonene bør ordineres, i stedet for innsettes i tjenesten. Den presbyterianske kirken i USA har ordinerte diakoner med karitativ funksjon, og begrensede liturgiske oppgaver i gudstjenesten som ikke omfatter sakramentsforvaltningen.

Også i kirkene innenfor Leuenberg kirkefelleskapet, det protestantiske kirkefelleskapet i Europa, finnes det en rekke forskjellige tolkninger når det gjelder diakontjenesten, både når det gjelder dens plassering innenfor tjenestestrukturen og når det gjelder defineringen av dens oppgaver

d.) Terminologi

Det som kan sies er at de fleste kirkene har kommet frem til en forholdsvis "ryddig" forståelse av hvordan denne tjenestegruppen skal plasseres og forstås i kirkens samlede tjenestestruktur. I de fleste kirker har man også prøvd å komme frem til en klar *terminologi* i forhold til de forskjellige tjenestegruppene, der man enten snakker om ordinasjon til diakonembetet der diakonatet ses på som en del av det kirkelige embete, eller der man setter tydelige terminologiske skillelinjer mellom innsettelseshandlingene ved å tale om "ordinasjon" til presteembete, "consecration/Einsegnung" til andre faste tjenester utenfor det kirkelige embete og "commissioning/Einsetzung" til andre kirkelige tjenestegrupper. Når man i Den norske kirkes ritualer kun taler om "vigsel til kirkelig tjeneste" for alle tjenestegrupper, så gjenspeiler det nok også den noe uavklarte embets- og tjenesteforståelsen i vår kirke. Intensjonen for valget av en slik åpen terminologi som "vigsling" som paraplybegrep for alle vigslingshandlingene, kan være å signalisere at det ikke finnes noen "gradsforskjell" mellom tjenestene i vår kirke. Det er allikevel uvisst om man har lykkes med å oppfylle dette målet gjennom valg av terminologien. En større teologisk tydelighet når det gjelder forståelsen av tjenestegruppene burde derfor også gjenspeile seg i valget av terminologien rundt diakontjenesten.

e.) Oppsummering: Forståelsen av diakonal tjeneste i vårt økumeniske fellesskap

Samlet sett kan man si at *det ikke finnes en entydig forståelse av diakontjenesten i de kirker vi har kirkefellesskap med*. Det som kanskje kan utkrystallisere seg som en ledetråd, er at diakontjenesten innenfor de tradisjonelle rammene den har i de forskjellige kirker *synliggjør behovet for å knytte sammen kirkens sosiale og pastorale engasjement* og bevisstgjøringen av denne sammenhengen i det liturgiske liv.

I mange kirker er derfor ordinasjonen av diakonen en naturlig følge av at man ønsker å knytte sammen disse to dimensjonene, kirkens tilstedeværelse i verden gjennom det sosiale engasjementet og gjennom det gudstjenestelige livet, ord og sakrament.

I de kirkene der diakonatet tolkes ut fra et helt annet utgangspunkt, nemlig den treleddete tjenestestrukturen fra oldkirkelig tid, der diakonene først og fremst var biskopenes medhjelpere, kan det naturlig nok oppfattes som en innsnevring å begrense diakonatets virkeområde på det som vår luthersk-reformerte tradisjon har lagt hovedvekten på, nemlig omsorgsarbeidet.

Det er også tydelig at spesielt avtalen med kirkene innenfor Porvoofellesskapet, med avtalens fokus på embetsforståelsen og dens utgangspunkt i BEMs vektlegging av en treleddet tjenestestruktur, er av stor betydning i kirkenes arbeid med forståelsen av diakonal tjeneste.

8. Diakontjenesten i historisk lys

a.) Oldkirkelig tid

Når man studerer den diakonale tjenestens historie fra oldkirkelig tid av, blir det tydelig at det ikke fantes én entydig forståelse av denne tjenesten. Det nye testamente beskriver ikke en enhetlig embetsstruktur som kunne tjene som mønster eller endegyldig norm for all fremtidig embetsordning innen kirken. I Det nye testamente finnes det et mangfold av ordninger som forelå på forskjellige steder og til forskjellige tider.

Først i løpet av det andre og tredje århundre utviklet det seg et trefoldig mønster med biskop, prest og diakon som embetsstruktur for hele kirken. Diakonen og hans funksjon omtales allerede i en tidlig fase innenfor en toleddet struktur (jfr. Fil 1.1), der alliansen mellom biskop og diakon er meget sterk, og diakonene antakeligvis fungerte som et slags "biskopens sekretær".

Bakgrunnen for dannelsen av embetsmønstrene var de lokale menighetenes behov for ledere av gudstjenesten og menigheten, og forsterkningen av eucharistifeiringens betydning. Den praktiske utformingen av embetet forandret seg mye i de følgende århundrer. Når man i det annet og tredje århundre finner tekster der det treleddete embetet omtales, er alle tre tjenester innenfor embetet hovedsakelig definert i forhold til eucharistien, og det er de gudstjenestelige funksjonene som får hovedfokus i de eldste bevarte ordinasjonsbønner. Parallelt med utviklingen av et treleddet embete i det annet - og tredje århundre skjer det en "rekultivering" av den kristne tjenestestrukturen, der det gammeltestamentlige prestebegrepet igjen forskyves fra menigheten og over på de ordinerte tjenester. Dermed institueres det en egen kultisk stand i den kristne menighet, innehaverne av det treleddete embetet. De første tekstene som gradvis antyder hva diakonenes tjeneste gikk ut på, beskriver diakonen som episkopens (biskopens) "forlengede arm" og medhjelper, både i gudstjenesten og når det gjelder hele omsorgsarbeidet for menigheten. Diakonene er mellommenn mellom biskopen og menigheten, og har en bindeleddsfunksjon. Innholdet i diakonens tjeneste falt i stor grad sammen med innholdet i biskopens tjeneste, men hele tiden i en *tjenende* funksjon for biskopen.

Det er ikke tvil om at menigheten helt fra oldkirkelig tid hadde en utstrakt "diakonal praksis", i luthersk/reformert forstand, et stort omsorgsarbeid. Omsorgen for de som trengte det, syke, fattige enker osv., stod sentralt i menighetenes liv. Det er derimot mer tvilsomt om denne delen av det kristne liv hørte spesifikt hjemme under diakonenes tjeneste. Historisk sett er det nok mer realistisk å hevde at man anså kirkens karitative ansvar som en del av hele kirkens oppgave.

Det er viktig å være oppmerksom på de *forandringene som har funnet sted i løpet av kirkens historie når det gjelder utformingen av embetsstrukturene og dette treleddete embetet.*

Diakonenes tjeneste tilpasset seg tidens behov, og har dermed ikke vært klart definert, verken når det gjelder oppgavefelt eller forståelse innenfor kirkens strukturer. Diakonene var først og fremst medhjelpere og mellommenn/kvinner. Kanskje er det nettopp dette faktum, den diakonale tjenestens åpenhet, som kan bidra til å gi den en riktig og viktig plassering i kirkens tjenestestruktur i kirken i dag.

b.) Reformasjonstiden og den lutherske læretradisjonen frem til i dag

Når det gjelder synet på embetet, gjør reformatorene et grunnleggende valg: Embetet er ikke et sakrament i seg selv, ordinasjonen er ikke et sakrament, men embetet er et tjenende embete, der tjenesten består i å tjene menigheten med forkynnelsen av Ordet og forvaltningen av sakramentene. Med utgangspunkt i CA 7 kan man si at embetet er en nødvendighet for kirken, men embetets konkrete utforming er dermed ikke fastlagt av reformatorene. I den lutherske reformasjonen ble det diakonale ansvaret en del av prestens ansvarsområde. Omsorgen for hele mennesket ligger fortsatt innenfor prestens ansvarsområde og synliggjøres i den nåværende vigslingshandlingen til prestetjenesten i Den norske kirke når prestene pålegges "omsorgen for hvert enkelt menneske".

I *reformasjonstiden* ble det satt en fornyet fokus på det kirkelige embetet som det ene prekenembedet, som ordets og sakramentenes embete. Som en motvekt mot en definering av

embetets oppgave til å forvalte messens offer og hele offerteologien, skulle embetet nå ene og alene ivareta forkynnelsen av evangeliet til tro. Dette falt samtidig med enevoldstidens kongelige embetsdefinisjon for presten, der presten ble definert som embetsmann.

Samtidig opprettholdt de første lutherske kirkeordninger (Johannes Bugenhagen, Kirkeordinans for Danmark-Norge 1537/39/42) en ordnet "fattigomsorg" som en av kirkens fire mandater i samsvar med Kristi befaling, men mandatet i seg selv innstiftet ikke noe bestemt kirkelig embete. Det som ble tydelig i reformasjonstidens kirkeforståelse var at kirkens omsorgsarbeid er en naturlig del av kirkens vesen og i samsvar med Guds vilje, og at det er en del av prestens oppgave i sin tjeneste.

Når det gjaldt forståelsen av diakonenes tjeneste, vendte Luther seg mot at diakonene først og fremst skulle ha liturgiske funksjoner, og så for seg en oppdeling i distrikter hvor en prest skulle ha ansvaret for forkynnelsen og diakonene skulle ha ansvaret for omsorgsarbeidet. Men denne tanken ble ikke videreført, og ansvaret for omsorgsarbeidet ble integrert i prestenes oppgavefelt.

Forståelsen av diakonien i Norge

Forståelsen av diakonien slik vi møter den i Den norske kirke i dag ble utformet på 1800-1900-tallet, når de store diakonale institusjonene ble til og utfoldet seg. Under påvirkningen fra den historiske utviklingen spesielt i Tyskland¹⁰, og med bakgrunn i en lavkirkelig fornyelsesbevegelse, våknet det opp et sterkt sosialetisk engasjement innen forskjellige grupperinger i kirken. Denne utviklingen gikk hånd i hånd med store samfunnsmessige omveltninger, der staten i mye større grad overtok deler av ansvaret for det sosiale arbeid. Med den industrielle revolusjonen og fremveksten av et proletariat i det 19. århundre møtte de protestantiske kirkene en stor og helt ny utfordring, som bevisstgjorde dem deres selvstendige ståsted ved siden av staten. Wichern var en av de første i sin tid som viste de protestantiske kristne behovet for en samlet kirkelig innsats mot fattigdommen, som skulle føre til en "kristen og sosial gjenfødelse av folket". Pionérbetjenesten for mennesker i nød og opprettelsen av diakonale institusjoner hjalp de protestantiske kirkene i en bevisstgjøringsprosess til at de måtte være mer enn "preken- og undervisningsinstitusjoner". Det dannet opptakten til en sosial bevegelse i kirken, som var av stor betydning for kirkens liv både i Tyskland og i mange andre land i Europa, så som i Norge. Behovet for et kristent engasjement for mennesker i sykdom og nød var påtrengende – og et viktig bakgrunnsteppet for etableringen av en lang rekke diakonale institusjoner, både i Norge og mange land i Europa. Selve embetsspørsmålet spilte ingen fremtredende rolle i denne sammenhengen, det viktige var at kirken skulle møte mennesker i deres nød. Den diakonale bevegelsens vekst skyldes også et behov hos medlemmene i kirken til å reformere den fra å ha sitt eneste fokus på forkynnelsen, til å integrere innsatsen for mennesker i nød i kirkens liv. Når kirkene så bare i liten grad var villige til å se på den diakonale tjenesten som en nødvendig del av deres liv, bidro det i stor grad til opprettelsen av de diakonale institusjonene ("Mutterhaus-tradisjonen) ved siden av kirkens embedsverk og organisasjonsstruktur.

Revitaliseringen av det diakonale arbeidet i de protestantiske kirkene skjedde blant annet ut fra en bestemt tolkning av det bibelske og eldste oldkirkelige materialet. Man mente at diakonenes tjeneste i oldkirken var en omsorgstjeneste for de syke, fattige, nødlidende og sørgende i menigheten. Selv om man var klar over at de tjenestene som beskrives i Det nye testamentet og hos de oldkirkelige fedre som refererer til begrepet "diakonein", som oftest ikke refererte til en entydig tjenestegruppe, men heller til personer som fungerte som

¹⁰ August Herrmann Francke; Theodor Fliebler: 1836 opprettelsen av det første diakonissehuset i Tyskland, Kaiserswerth; Johann Hinrich Wichern, 1833 "Das rauhe Haus"; Friedrich von Bodelschwingh, Bethel 1872; etc.

”hjelpetrester” eller biskopens medhjelper på alle hans virkeområder, mente man at den kirkelige omsorgstjeneste kalt ”diakoni” var mer i samsvar med den opprinnelige ”diakonia” i nytestamentlig og oldkirkelig tid. Diakonens tjeneste ble dermed definert som kirkelig omsorgstjeneste. Samtidig la man vekt på at det kirkelige embete ble definert på tradisjonell luthersk måte som ett embete, tjenesten med ”å lære evangeliet og meddele sakramentene” (CA 5). Når 1800-tallets diakoner definerte seg selv som ”kirkelige omsorgsarbeidere” som skulle være i samsvar med den opprinnelige *diakonia* i oldkirkelig tid, så gjorde de det også i en klar avgrensning mot de romersk-katolske, ortodokse og anglikanske kirkene, der man ønsket å opprettholde det klassiske treleddete embete som biskop, prest og diakon, med særlig fokus på diakonens liturgiske funksjon under nattverdsfeiringen (eucharisti).

Behovet og nødvendigheten av kirkens omsorgstjeneste på denne tiden og frem til i dag er innlysende. Som tidligere nevnt, bør man dog være oppmerksom på at den ensidige forståelsen av kirkens diakoni som omsorgstjeneste, løst fra de liturgiske funksjonene, er først og fremst en luthersk-reformert konstruksjon, som må begrunnes ut fra andre premisser enn rent bibelhistoriske. Diakonien som ble revitalisert på denne tiden, og opprettelsen av de diakonale institusjonene, skjedde først og fremst ut fra et konkret behov i samfunnet, og ikke på bakgrunn av teologiske refleksjoner i de kirkelige miljøene. Historisk sett baserer denne diakoniforståelsen, som ble utformet når de store diakonale institusjonene ble til sentralt i Europa og også i Norge, seg på en språklig og saklig misforståelse når man derigjennom trodde å fornye det eldste diakonat. Det betyr ikke at den ”diakoni” som ble utformet ikke var et nødvendig behov for kirkene og et legitimt svar på Jesu oppdrag til apostlene – tvert imot. *Kirken og samfunnet trengte en slik omsorgstjeneste.* Men historisk sett svarer nok diakonatet slik vi kjenner det fra katolsk og anglikansk tradisjon, som en del av et treleddet embete, mer til diakontjenesten slik den var fra begynnelsen - dog med et annet og bredere innhold og i klar tilordning til gudstjenestefeiringen som hjertet for tjenesten.

I Den norske kirke har forståelsen av diakonal tjeneste vært preget av denne historiske utviklingen, både institusjonsdiakonens fremvekst og viktige rolle for kirke og samfunn, og etter hvert fremveksten av en ordnet menighetsdiakoni, menighetssøstrenes sentrale arbeid, og vigslingen av diakoner til tjeneste i menigheten. På mange måter har nok behovet for diakonalt arbeid vært viktigere enn selve avklaringen av den teologiske forståelsen av diakonens tjeneste.

I Den norske kirke ble det vedtatt en vigslingsliturgi for diakoner siden 1949, men denne vigselen gjaldt for ”lekmannstjenesten”. I 1969 ble loven om kateketttjenesten vedtatt, uten at selve embetsspørsmålet dermed var kommet til en avklaring. Embetskommisjonens innstilling i 1984 i forhold til vigslingsritualene var ikke enstemmig, og Bispemøtet vedtok den gangen at vigselordningene skulle utformes på en slik måte at de kunne favne ulike oppfatninger om forståelsen av diakonal tjeneste og kateketttjeneste. Når man utelot begrepet ”embetet” og ”ordinasjon” og valgte å tale om ”vigsling til kirkelig tjeneste” for alle tjenestegrupper, vedtok man i praksis en interimsløsning som ikke bidro til en endelig avklaring av embetsspørsmålet.

9. Menighetsdiakoni og spesialisert diakoni - lokalt, nasjonalt og internasjonalt

Som det fremkom i kapitlet om den historiske utviklingen av diakonal tjeneste i Norge, har opprettelsen av de diakonale institusjonene spilt en helt avgjørende rolle for det diakonale arbeid i Norge og forståelsen av hva diakonalt arbeid bør være. Med blikket rettet mot det store diakonale arbeid som har skjedd og skjer i regi av institusjonene, er det nødvendig å tenke diakoni på alle plan sammen, mellom aktører fra menighetsdiakonien, institusjonsmiljøer og den internasjonale diakonien.

Det diakonale arbeid i menighetene og det diakonale arbeid som skjer gjennom institusjonene bør i enda større grad settes i sammenheng, slik at det er mulig å dra vekslere på hverandres

kunnskap og erfaringer og samarbeide der det er naturlig og nødvendig. Man har ikke alltid lyktes i å ha et fruktbart samspill mellom de forskjellige aktører i det diakonale arbeid. I beste fall kan Den norske kirkes arbeid med sin egen forståelse av diakonal tjeneste, av dens betydning innenfor tjenestestrukturen og tenkning omkring hva det innebærer å være en "tjenende kirke", bidra til å skape broer mellom miljøene, når man sammen kan tenke høyt omkring "diakonal tjeneste" og dens betydning for kirkens eksistens.

En avklaring av Den norske kirkes forståelse av diakonatet, ordinasjonen av diakoner og en treleddet embetsstruktur bør også ha relevans for det diakonale arbeid som skjer i miljøene innenfor den "spesialiserte diakonien". Først og fremst vil en tydelig forståelse av diakonien som en nødvendighet for kirken gi positive signaler om kirkens offisielle holdning til diakonale miljøer på alle plan, og forhåpentligvis invitere til fornyet og forsterket samarbeid og *gjensidig integrering*. Kanskje man kan arbeide for at det finnes ordinerte diakoner, utsendt og kalt av kirken til sin tjeneste, både i menighetene og i institusjonsdiakonien. Det vil kunne bidra til å bevisstgjøre alle miljøene i forhold til grunnlaget for tjenesten, fellesskapet med den lidende og seirende Kristus i solidaritet med hverandre.

Den diakonale tjenesten er en del av kirkens identitet. Den rommer diakonal handling på mange plan, både det frivillige diakonale engasjementet i menighetene, menighetsdiakonenes arbeid, og i forhold til det diakonale arbeid i den spesialiserte diakonien og i internasjonal diakoni.

En fornyet refleksjon om diakoniens betydning for vår kirke bidrar til å integrere disse forskjellige aspekter ved kirkens diakonale handling i hele kirkens liv. Den bidrar til å knytte de "diakonale aktørene" sammen ved å gi dem en klar kirkelig identitet og samhørighet med hverandre.

Gjennom den *internasjonale diakonien*, slik vi kjenner den godt gjennom organisasjoner som for eksempel Kirkens Nødhjelp, synliggjøres sammenhengen mellom vår kirkes diakonale praksis lokalt og internasjonalt. Kirkens Nødhjelps aksjoner i Den norske kirke, som for eksempel fasteaksjonen, viser at det er mulig "å tenke globalt og handle lokalt". Kirkens verdensvide innsats i kampen for rettferdige forhold og for å hjelpe mennesker i nød setter kirkens diakonale innsats i sitt rette perspektiv. Vekselvirkningen mellom det som skjer lokalt, nasjonalt og internasjonalt er en nødvendig påminnelse om at kirken er én på hele jorden og synliggjør de mange fasettene i diakonien som kirkens kroppspråk. Den synliggjør at Guds folk på hele jorden er knyttet sammen i tro, håp og kjærlighet.

Kristus er tilstede i nøden og lidelsen som finnes, og kirkens diakonale nærvær synliggjør Kristi med-lidelse og den hånden Kristus rekker ut når han hjelper menneskene til å stå på egne ben igjen. I kirkens diakonale handling oppløses grensene mellom "vi" og "de"; diakoni handler ikke om en ensidig hjelpeaksjon for alle som har det vondt og vanskelig, det at "noen tar seg av noen". I møte med mennesker i nød kan kirkens diakoni hjelpe med å synliggjøre Guds livgivende og styrkende Ånd, Guds med-lidelse og seier over det onde i Kristus, og Guds skaperkraft som holder mennesket oppe til liv. Gud virker den diakonale gjerning og utviser grensene mellom de som handler diakonalt og de som omslutes av kirkens diakonale handling. Vi er alle ett gjennom Kristus, og som lemmer av Kristi kirke, lokalt og internasjonalt, er vi kalt til å leve som tjenende kirke med og for hverandre. Det er nettopp gjennom den internasjonale diakonien vi bevisstgjøres den store sammenhengen vi står i: Vi bevisstgjøres i forhold til at hele kirken lider når et lem lider.

En fornyet tenkning omkring diakoniens forståelse og vår egen kirkes tjenende identitet i lys av denne tilhørigheten til Guds ene verdensvide kirke vil også kunne bidra til en fornyet forståelse av diakontjenesten i Den norske kirke som bindeledd og brobygger, og som en nødvendig tjeneste for vår kirke.

10. Forholdet mellom diakon-, preste- og bispetjenesten

a.) Tjenstedifferensieringen og diakonenes identitet

Med bakgrunn i den relativt åpne teologiske forståelsen av diakonal tjeneste gjennom historien, blir spørsmålet hvordan diakonenes tjeneste i vår kirke skal defineres og forstås. Hvilken plass har diakontjenesten innenfor tjenestestrukturen i vår kirke, og hva skiller den fra preste- og bispetjenesten?

Diakonene er ikke bare utsendt fra kirken til tjenesten i verden, men de må også komme tilbake til kirken med sine erfaringer, kunnskap og teologisk innsikt fra sitt arbeid blant menneskene som ofte lever på randen av det som er menighetens synlige "hverdagsliv". Diakonene integrerer sine erfaringer fra det diakonale arbeid i den gudstjenestefeirende menigheten. *Menighetens gudstjeneste og menneskelige grunnerfaringer utenfor det gudstjenestelige rom står i en nødvendig vekselvirkning med hverandre.* Diakont arbeid uten forankring i menighetens liv og gudstjeneste blir fort til rent sosialt arbeid. Gudstjenestelivet på den annen side trenger forankringen i ropet fra menneskene som trenger hjelp og støtte på forskjellig vis.¹¹

Diakonien er en nødvendig del av kirkens liv og bør ikke løsrives fra forvaltningen av ord og sakrament – den er på sitt vis en del av den, samtidig som selve forvaltningen av sakramentene og forkynnelsen av ordet i all hovedsak hører til de oppgavene som er tillagt prestedtjenesten. Det vil være i alle tjenestegrupperes interesse å definere denne oppgavefordelingen tydelig. Diakonenes liturgiske oppgaver gjenspeiler det som er hovedfokus i deres tjeneste: omsorgstjenesten. En tydelig gudstjenestelig forankring av diakonatet innebærer ikke at diakonene blir til en slags "hjelpetrester", med ansvar for sakramentsforvaltning og forkynnelse på lik linje med presten. Tjenstedifferensieringen og behovet for å synliggjøre det ene *ministerium ecclesiasticum*, som utfolder seg i forskjellige tjenester, står i nær korrelasjon med hverandre.

Diakonens tjeneste er ikke den samme som prestenes tjeneste, forvaltningen av ord og sakrament, og biskopenes tilsynstjeneste. De har hver for seg sin tjeneste og tjener hver på sin måte Guds oppdrag i verden. Deres tjeneste defineres nettopp ut fra det spesielle oppdraget de har for kirken og menighetene. De utfyller hverandre, uten å konkurrere med hverandre. I denne sammenhengen er det nærliggende å reflektere over at diakonenes tjeneste i mye mindre grad er klart definert gjennom eksklusive oppgavebeskrivelser enn preste- og bispetjenesten. Prestene har retten til å forvalte sakramentene, biskopene har ordinasjonsretten. Disse klart definerte oppgavefeltene er med på å definere deres identitet. Diakonene har ingen like klare "eksklusive rettigheter", som vil være med på å gi deres tjeneste en tydelig identitet. Derfor er det nødvendig både å gjennomtenke diakonens oppgavefelt og diakonenes stilling innenfor den kirkelige tjenestestrukturen, for å være med på å styrke den diakonale identiteten og synliggjøre diakoniens nødvendighet for Den norske kirkes identitet som "tjenende kirke".

¹¹ Jfr. Eurodiaconias grunnlagsdokument "To Be and to Do. Diaconia and the Churches", Brussels 2004, s. 15: "Deacons must be in dynamic relationship with their own congregations. On the deacon's side this relationship will require a clear connection back to the church. The deacon is not merely someone who is sent. The deacon is also meant to return. This is a return full of knowledge, experience and theological insights from encounters and endeavours among people, very often among those on the margins of normal church life. The deacon returns to meet again with the church in liturgy, to introduce it to the call of those in need, and to take from the liturgy the word of further mission and support. Diaconal work is meant to be connected with the altar and the sharing of bread and wine. In the sharing itself there are two demands, to be part of and to share, i.e. to be sent out."

I vår tradisjon har den diakonale identiteten vært spesielt forankret i diakonatet som karitativ tjeneste, og det er viktig at dette særpreget bevares.¹²

For å avklare kirkens forståelse av diakonatet, vil det være nødvendig å se nærmere på *kirkens forståelse av preste- og bispetjenesten*. Det er ikke mulig å redefinere diakontjenesten uten at man også relaterer den til forståelsen av preste- og bispetjenesten.

Også *prestene* har gjennom sin vigsling et diakonalt oppdrag for sin tjeneste, men fokuset for tjenesten er allikevel en litt annen, ansvaret for ”den offentlige forvaltning av Ord og sakrament i menigheten” (Vigslingsliturgi til prestedtjeneste, 1.Fremstilling). I den nåværende vigslingsliturgien for prestedtjenesten fokuseres det på prestens omsorgsansvar gjennom sjelesorg og skriftemål, og forbønnen. Også diakonene får i vigslingsritualet i oppdrag å legge frem Guds ord klart og rent i vitnesbyrd og sjelesorg. I motsetning til presten er konkretiseringen av selve omsorgstjenesten muligens noe mer ”håndfast” beskrevet: ”Når Herren nå betror deg tjenesten som diakon, pålegger og formaner jeg deg at du viser omsorg for nestens liv og velferd, arbeider for å bedre de svakes kår, og bærer dem fram for Gud i bønn og påkallelse med takk.”¹³ Det er *prestene* som har ansvaret for forvaltningen av ord og sakrament.

I Den norske kirke har *diakonene* fått retten til å forrette nattverd i forbindelse med soknebud, som er en del av kirkens omsorgstjeneste overfor mennesker i nød og en sentral del av kirkens diakonale oppdrag.¹⁴ Når diakonene får forrette nattverd i denne forbindelsen, gjør de det på oppdrag fra kirken og med biskoppelig fullmakt. Forvaltningen av soknebud ser ut til å være en naturlig del av diakonenes omsorgstjeneste i menighetene, og deres nære kontakt med mennesker i sykdom og nød. I så måte er det en naturlig følge av forståelsen av diakontjenesten, at tjenesteordningene tillater en slik unntaksordning for nattverdsforvaltning. Sakramentsforvaltningen under høymessen er derimot prestens, og ikke diakonens tjenesteområde. Diakonens liturgiske funksjoner under gudstjenesten omfatter ikke sakramentsforvaltningen. Også i økumenisk sammenheng, i kirker som har en treleddet tjenestestruktur, har diakonene ikke fullmakt til sakramentsforvaltning gjennom sin ordinasjon. Denne delen av tjenesteordningen må bli gjenstand for videre drøfting når de konkrete konsekvensene av en treleddet tjenestestruktur blir videre utredet.

Når det gjelder spørsmålet om diakonenes *liturgiske klær*, vil det være nærliggende å tenke at en forståelse av diakonal tjeneste som en del av en treleddet embetsstruktur også vil kunne synliggjøre gjennom forskrifter om liturgiske klær for diakonene i samband med synliggjøringen av kirkens diakonale oppdrag i gudstjenesten. Dette spørsmålet bør dog ikke få et altfor stort fokus i debatten om forståelsen av diakonal tjeneste i Norge.

Med referanse til Porvooavtalen og det som er sagt i kapitel 7 i denne utredningen om utviklingen i våre søsterkirker, er det viktig å fremheve at tanken om det treleddete embete nettopp understreker *embetets enhet* og behovet for at tjenesten utfolder seg gjennom forskjellige tjenester.

I utredningen fra Faith and Order ”Dåp, nattverd og embetet” fra 1983 (det såkalte BEM-dokumentet), beskrives diakonenes funksjoner på følgende måte:

”Diakoner minner kirken på det kalle den har til tjeneste i verden. De kjemper i Kristi navn med de utallige behov som finnes i forskjellige samfunn og blant forskjellige personer. Slik er de et eksempel på det gjensidige avhengighetsforholdet det er mellom tilbedelse og tjeneste i kirkens liv. De har også ansvar i menighetens gudstjenesteliv ved for eksempel å delta i skriftlesningen, preke og lede i bønn. De hjelper til i undervisningen av menigheten. De utøver en kjærlighetstjeneste innen fellesskapet. De utfører visse administrative oppgaver og kan bli valgt til å inneha styreansvar.” (III. 31, s.45-46)

¹² Jfr. kap. 4a.), om terminologien og de historiske forskjellene når det gjelder forståelsen av ”diakonater”.

¹³ Vigslingsliturgi til diakontjeneste, 6. Formaning og løfteavleggelse.

¹⁴ Jfr. retningslinjer for kateketens og diakonens gudstjenestelige funksjoner, KR-rundskriv 9/96,

3.2.1.Soknebud: ”Diakonen kan gå i soknebud, jf. tjenesteordningens §2, bokstav g. Diakonen benytter forordnet nattverdliturgi for slik anledning.”

Dog fremheves det i en kommentar til dette punktet at det i mange kirker i dag er betydelig usikkerhet om behovet og begrunnelsen, status og funksjon for diakoner.

I og med at *utdanningskravene* for både prester, kateketer og diakoner nå er nesten på samme nivå, er det også naturlig at nettopp disse tjenestegruppene likestilles i tjenestestrukturen. Gjennom en slik formell likestilling synliggjøres det også overfor menighetene at alle tjenestene er nødvendige og like viktige for kirken og står i nært samarbeid, men at deres tjenesteområder likevel er forskjellige. De er ikke underordnet hverandre hierarkisk, men utfyller hverandre. Dette vil forhåpentligvis også kunne bidra til å avklare samarbeidsforhold i menighetene til daglig.

Når utdanningskravene for diakonene innebærer en ”dobbel utdanningsvei”, slik at diakoner har både en ”verdslig” utdanning av ulik art, og en diakonal tilleggsutdanning, så ligger det en stor styrke nettopp i diakonenes bakgrunn og erfaringshorisont, som synliggjøres i deres kirkelige tjeneste som diakoner.

Begrepet ”ordinasjon” bør innføres ved diakonvigslingen, for å synliggjøre diakonenes tilhørighet til en treleddet, ordinert tjenestestruktur i Den norske kirke.

Forutsetningen for ordinasjon bør være at den som ordineres innehar en konkret kirkelig stilling eller en stilling med et klart kirkelig mandat, av en viss størrelse, og at tjenesten helst skal være en livslang tjeneste. Av erfaring med prestatjenesten vet vi, at mange prester ikke står i en livslang tjeneste, og har reduserte stillinger. (Vanlig *praksis* når det gjelder grunnlag for ordinasjon har ofte vært at stillingene bør være minst 50%, og av en varighet på minst ett år, men at det skal vises skjønn av den enkelte biskop, siden ordinasjonsfullmakten ligger hos biskopen.)

Ordinasjon til prestatjenesten er ikke en valgfri ordning for dem som vil gå inn i prestatjenesten. På samme måte bør også ordinasjonen til diakontjenesten bli obligatorisk. Ved ordinasjon til prestatjeneste i Den norske kirke forutsettes det at kandidaten ønsker en livslang forpliktelse til tjenesten. De praktiske spørsmålene omkring ordinasjonsforpliktelsen, tjenesteordninger og tilsynsstrukturer i forhold til bør kunne løses på lik linje som spørsmålene omkring presteordinasjonen.

b.) ”Vigsling” og ”ordinasjon”

Prestatjenestens særtegn er forvaltningen av ord og sakrament, og det er gjennom ordinasjonshandlingen kirkens kall til ordinanden (*vocatio*), menighetens utvelgelse (*vocatio*), prøvingen av ordinandens egnethet (*examinatio*) blir stadfestet (*confirmatio*). Denne grunnstrukturen kan appliseres på alle de kirkelige vigslingshandlingene, så vel for prest diakon, kateket og kantor.

Vigslingshandlingen synliggjør kirkens kall til enkeltmennesket for hele menigheten og synliggjør at Gud – ved Den Hellige Ånd – stadig kaller nye mennesker til tjeneste.

Vigslingshandlingen stadfester kirkens konkrete, ytre kall til en gitt tjeneste.

Det er i selve beskrivelsen av tjenesten den enkelte vigsles og forpliktes til, forskjellen ligger: Forvaltningen av ord og sakrament er prestatjenestens særtegn, omsorgstjenesten er diakontjenestens særtegn, tilsynstjenesten er bispetjenestens særtegn. Alle disse tjenestene bærer i seg den grunnleggende tjenende holdningen, omsorgsaspektet, forvaltningen av Guds ord.

Vigslingsritualenes grunnleggende forskjell ligger i den oppgaven som beskrives, som den enkelte blir vigslet til. Hva ”vigsling” innebærer sammenliknet med ”ordinasjon”, forblir derimot uavklart. Vigslingshandlingen er uten tvil en forbønnshandling, en bekreftelse av kirkens kall til en bestemt tjeneste og innsettelse i den. Vigslingen skjer ikke på et generelt grunnlag, men innebærer alltid at man blir vigslet til tjenesten på et bestemt sted og i en bestemt sammenheng.

Utviklingen av vigslingsliturgi i Den norske kirke har vært en lang prosess. Mens det i utgangspunkt kun fantes faste vigslingsordninger for preste- og bispetjenesten, vokste det etter hvert frem forskjellige ordninger for innsettelse og innvielse til forskjellige tjenester, i takt med tjenstedifferensieringen og synliggjøringen av kirkens behov for flere vigslerte tjenester. I tillegg til dette hadde de diakonale institusjonene sine egne innvielses- og utsendingshandlinger.

Når vi de siste tiår har fått spesifikke vigslingsordninger for kateket, kantor og diakon, så er selve forståelsen av vigslingshandlingen langt på vei overlatt til den vigsledes og vigslerens egen tolkning. I innstillingen om vigsling av *kantorer* (VAK), behandlet man ganske bredt spørsmålet om forståelsen av "vigsling" og vigslingens betydning for kirkelig tjeneste. Vigslingen er hele menighetens handling og baserer seg på kirkens kallelse til tjeneste, samtidig som den enkelte vil oppleve handlingen som en personlig applisering av dette kallet på seg selv. Ved å vigsle stadfester kirken sitt konkrete, ytre kall til en bestemt tjeneste på ett bestemt sted. Bønn og håndspåleggelse er vigslingshandlingens grunnform. Liturgien som ledsager handlingen konkretiserer og profilerer den tjenesten den enkelte blir vigslet til.

Terminologien "vigsling" er allikevel såpass åpen, at den tillater en rekke forskjellige tolkninger av hva som skjer egentlig gjennom denne handlingen, og hvordan den skal tolkes teologisk.

Denne uklarheten i forhold til forståelsen av "vigsling" understrekes også gjennom alterbokens liturgi for "vigsling til fast kirkelig tjeneste". Her åpnes det opp for at mange forskjellige tjenestegrupper i kirken kan vigsles, slik som klokkere, menighetssekretærer, ungdomsledere, misjonærer eller andre tjenester. Liturgien åpner for at nærmest en hvilken som helst tjenestegruppe kan vigsles til sin tjeneste i kirken, uten at den teologiske forståelsen av denne vigslingshandlingen, til forskjell fra de andre vigslingshandlingene, blir tydeliggjort. Det eneste som utelates i fremstillingsordene er at medarbeideren vigsles "på apostolisk vis". Også denne vigslingsliturgien inneholder formaning og løfteavleggelse, håndspåleggelse og bønn, dog i en noe forkortet form. Betydningen av selve "vigslingen", sammenliknet med for eksempel vigslingen til diakon- og prestedtjenesten, forblir utydelig i de liturgiske ordningene.

En nærmere studie av *Den norske kirkes vigslingsritualer* viser, at *strukturen* deres er svært lik. Alle handlingene kalles for *vigsling*, og prestevigselen skiller seg fra de andre gjennom det at den som vigsles kalles for "ordinand", og at selve handlingen plasseres i liturgien etter trosbekjennelsen. Forskjellen ligger først og fremst i de *forskjellige tjenestebeskrivelsene*. Videre understrekes det i forbindelse med presteordinasjon at prestedtjenesten er en "særskilt tjeneste" til forvaltning av ord og sakrament.

Selve begrepet "ordinasjon" brukes, oppsiktsvekkende nok, ikke i gudstjenesteboken, selv om den som vigsles til prestedtjeneste omtales som "ordinand". På samme tid er det svært vanlig å omtale prestevigslingen som ordinasjon, også i offentlig sammenheng, i motsetning til de andre vigslingshandlingene. Kirkemøtet i 2001 drøftet denne problemstillingen, og kom frem til at det er naturlig og riktig å kalle prestevigselen også offisielt for "ordinasjon":

KM 10/01, Kirkemøtets vedtak, 1.C.: "Språkbruken modifieres i det videre arbeid slik at en taler om ulike tjenester i kirken. Ved siden av begrepet vigsling brukes også ordinasjon. Det siste brukes i forbindelse med prestedtjenesten. Om det er vigsling eller ordinasjon som skal brukes som begrep i forbindelse med de øvrige tjenestene, avklares gjennom den videre utredning."

I våre søsterkirker innenfor Porvoofellesskapet som allerede har integrert diakonatet i en treleddet tjenestestruktur, kalles både diakon- preste- og bispevigselen for *ordinasjon*, for å skille disse handlingene tydelig fra andre innsettelseshandlinger som ikke gir del i det kirkelige embetet. I tysk luthersk sammenheng har man valgt en mer differensiert språkbruk for å kunne øke den språklige og kommunikasjonsmessige presisjonen: "Ordination" blir kun

brukt om innsettelsen i presteembetet, "Einsegnung" brukes om innsettelse til andre kirkelige tjenester, inklusive bispeinnsettelsen, og "Einweihung" om kirker og andre bygninger og gjenstander.

I engelskspråklig sammenheng skiller man mellom "ordination", "consecration" og "commissioning".

På bakgrunn av Kirkemøtets vedtak i 2001, og ved innføringen av en treleddet tjenestestruktur, vil det være rimelig og teologisk riktig å *gjeninnføre ordinasjonsbegrepet* også i forhold til vigslingen av diakonene som en følge av deres integrasjon i embetet.

c.) Bispevigselen og bispetjenesten

Bispevigselen i dagens alterbok er mer enn bare en innsettelse i embetet gjennom en signing, hvilket kanskje kunne være en naturlig konsekvens av bispeembetets forståelse som en særform av presteembetet. Grunnlaget for det er at man så på biskopens tilsynsoppgave som så stor og selvstendig, at det var naturlig å ha en egen vigselshandling til biskopens innsettelse.

Når det gjelder bispevigselen, poengteres særlig biskopens tilsynsansvar og ansvaret for overleveringen av kirkens trosskatter. Under formaningsordene sies det blant annet: "Når Herren fremdeles betror deg tjenesten med Ord og sakrament...". På denne måten synliggjøres det at biskopen fortsatt – og *fremdeles* - er prest, men med et annerledes ansvarsområde. Den synliggjør også at forholdet mellom prest og biskop skal være et ikke-hierarkisk forhold, og de ulike vigslingshandlingene ikke symboliserer en "stige" man går i, inntil man når det høyeste trinnet – bispeembetet.

Til grunn ligger en forståelse av at innsettelsen til *bispetjenesten* ikke i seg selv forutsetter en egen "ordinasjon", men er en særform av prestejenesten som blant annet innebærer tilsynstjenesten og ordinasjonsfullmakten. Dermed er bispetjenesten i seg selv ikke noe man ordineres til, men man vigsles til tjenesten på bakgrunn av at man er ordinert prest i Den norske kirke.

I og med at selve ordinasjonsbegrepet har falt bort i våre liturgier, og vigslingsbegrepet er svært vidtfaende og åpen, forblir det uklart hva som er bispevigslings embetsteologiske forståelse når den i utgangspunkt baserer seg på prestevigselen. De teologiske signalene som gis gjennom det at biskopene *vigsles* til bispetjenesten, er at bispevigslingen teologisk sett er langt mer enn en innsettelsehandling.

I dag er dette riktignok i samsvar med Den norske kirkes økumeniske selvforståelse slik den har kommet til uttrykk både gjennom undertegnelsen av Porvooavtalen og i signaturforklaringen i samband med tilslutningen til Leuenberg kirkefelleskapet.

Den norske kirke har her gjentatte ganger understreket at bispetjenesten i vår kirke er en *sentral og viktig* tjeneste og at bispevigselen fungerer som et tegn på den apostoliske tradisjonen i vår kirke som synliggjør vår kirkelige selvforståelse.

Den manglende teologiske stringensen mellom forståelsen av bispetjenesten og vigslingsritualet, ble påpekt av liturgikommisjonen før ritualene ble endelig vedtatt, men fikk ikke gjennomslag i gudstjenesteboken. På denne måten vil en avklaring av synet på diakonal tjeneste i vår kirke og en eventuell integrering i en treleddet tjenestestruktur også bidra til å avklare forståelsen av bispeembetet.

11. Det treleddete embetsmønsteret og et inkluderende diakonat ("samlediakonat")

a.) Treleddet tjenestestruktur

Det finnes ikke noe entydig mønster for embetet innen Det Nye Testamente. (Sml. kap. 8a.) Organisasjonsmønstrene på menighetsplan ser ut til å ha variert med forholdene og i samsvar med de behov som menighetene til enhver tid hadde. Uansett hvilken betegnelse de forskjellige tjenestegruppene fikk, så var formålet med disse ordninger for tjenesten å forkynne Guds ord, å overlevere evangeliet, å nære og styrke tro, liv og tjeneste i menighetene, og å bevare og fremme enhet i og blant disse. Oppgavene har vært de samme gjennom den kristne kirkes historie og kriser, men utformingen av tjenestestrukturene har forandret seg i takt med kirkens bestemte behov til enhver tid. Historisk sett er det riktig å si at det treleddete embetet med biskop, prest og diakon ble det alminnelig anerkjente mønsteret innen kirken i de første århundrer, og at det også i dag er beholdt i mange kirker.¹⁵

I utredningen fra Faith and Order "Dåp, nattverd og embetet" fra 1983, understrekes dette på følgende måte: "For å fullføre sin sendelse og utføre sin tjeneste trenger kirkene mennesker som på forskjellige måter uttrykker og utfører de oppgavene som kommer til uttrykk gjennom embetet i dets diakonale, presbyterske og biskoppelige aspekter og funksjoner." (III. Embetets former, pkt. 22, s.43)

Det treleddete mønsteret er med andre ord ikke en fastlagt og uforanderlig ordning, men må til enhver tid innholdbestemmes ut fra hver kirkes tradisjoner, behov og gjeldende ordninger. Som Kristi legeme er kirken oppbygd ved Den Hellige Ånd gjennom en mangfoldighet av gaver og tjenester. Forholdet mellom disse tjenestene og de gjeldende tjenestestrukturene kan være gjenstand for diskusjon når det er nødvendig for å skape ordninger som er til beste for kirkens vitnesbyrd og tjeneste i verden.

Derfor er det viktig at Den norske kirke i sitt arbeid med forståelsen av diakonater vurderer om et slikt treleddet, eller flerleddet, embetsmønster bør legges til grunn for å kunne være en kirke i samsvar med Guds oppdrag i verden på best mulig vis.

b.) Spørsmål om et "inkluderende diakonat" ("samlediakonatet") – med hovedvekt på katekettjenesten

I Kirkemøtets vedtak fra 2001 ba man også om en utredning av det såkalte "samlediakonatet". "Samlediakonatet" beskriver et diakonat som rommer mer enn det vi i vår sammenheng tradisjonelt forbinder med diakonater, nemlig det karitative arbeidet i kirkens navn. Når man drøfter samlediakonatet, vurderer man hvorvidt også andre tjenestegrupper i kirken, slik som kateketer, kantorer, ungdomsledere og dåpslærere, kan komme inn under en vid forståelse av "diakonal tjeneste".

Begrepet "samlediakonat" er ikke et godt begrep. Det gir mange misvisende assosiasjoner, og forteller lite om hva det egentlig skal handle om. Derfor foreslås det at man bruker begrepet "inkluderende diakonat" eller "videre diakonat", i stedet for "samlediakonat". I engelsk sammenheng snakker man om "broadened diaconate", et videre diakonat, som signaliserer at diakonater innholdsbestemmes bredere enn det som har vært vanlig.

¹⁵ Sml. kap. 7a om begrepet "treleddet" og "tredimensjonal", og fotote 8.

I drøftingen av et "inkluderende diakonat" må det spørres, hvilke tjenestegrupper som bør inkluderes i et slikt diakonat, hvilke som ikke bør det, og hvorfor. Videre må man reflektere over om det som er *proprium* i diakontjenesten i vår kirke, nemlig kirkens omsorgsarbeid, vil bli forandret når det er mange forskjellige tjenestegrupper innenfor "diakonater".

Katekettjenesten – undervisningsdiakoner eller kateketprester?

Det finnes forskjellige syn i Den norske kirke hvorvidt vi bør tilrettelegge tjenestestrukturen som en treleddet tjenestestruktur, der diakontjenesten er en del av det ordinerte embetet. Hvis man sikter mot en slik forståelse av diakonal tjeneste i vår kirke, vil det fortsatt være uklart om diakontjenesten skal være forbeholdt diakonene, eller om for eksempel også *kateketene* skal bli ordinert til et slags "undervisningsdiakonater", slik vi for eksempel finner det på Island.

I og med at også kateketene har en teologisk noe uklar posisjon i vår kirkes tenkning omkring embetet, vil det være nærliggende å drøfte forståelsen av katekettjenesten sammen med spørsmålet om et "inkluderende diakonat".

Kateketene blir vigslert til deres tjeneste, etter en vigslingsliturgi som i stor grad er bygget opp på samme måte som de andre vigslingsliturgiene.

I liturgien sies det om katekettjenesten: "Til det kall og de nådegaver Gud har gitt sin menighet, hører også tjenesten med å undervise i den kristne tro, så vi kan vokse i troen og grunnfestes i sannheten. I dag skal denne medarbeider på apostolisk vis under håndspåleggelse og bønn vigsles til kateket, med ansvar for menighetens undervisningstjeneste."

Videre sies det under formaning og løfteavleggelse: "Når Herren nå betror deg tjenesten som kateket, pålegger og formaner jeg deg

- at du i din forkynnelse og undervisning legger fram Guds ord klart og rent, som det er gitt oss i Den Hellige skrift, og som vår kirke vitner om i sin bekjennelse,

- at du lærer og rettleider menighetens lemmer og alle søkende, så de kan lære Gud å kjenne og få kunnskap om hans vilje, og at du bærer dem fram for Gud i bønn og påkallelse med takk,"

Kateketene får dermed hovedansvaret for menighetens undervisningstjeneste – som i stor grad må kunne kalles for formidling av evangeliet. Deres oppdrag til forkynnelse er nesten lik prestenes forkynnelsesoppdrag slik den blir formulert i vigslingsritualet til prestetjenesten, bare om mulig enda mer omfattende. Kateketene har derimot til vanlig ikke fullmakt til å forvalte sakramentene.

Teologisk sett kan man tenke seg to forskjellige måter å plassere katekettjenesten i vår kirkes tjenestestruktur:

En mulighet vil være å ordinere kateketene til *prestetjeneste*. Ved en slik løsning vil det være svært viktig å fastholde ved deres tjenesteordninger, for å ivareta at "kateketprestenes" hovedarbeidsområde fortsatt vil være menighetens undervisningstjeneste, men at de, ved gitte anledninger, vil kunne forrette nattverd, for eksempel i forbindelse med konfirmantleirer, eller dåp, for eksempel når barn eller konfirmanter skal døpes, og der kateketene ofte har vært i nær kontakt med de det gjelder.¹⁶

En annen måte å plassere katekettjenesten på, vil være å integrere den i et *inkluderende diakonat*, der kateketene ordineres til å være diakoner med særskilt ansvar for undervisning. Som diakoner vil de ikke ha fullmakt til å forrette sakramentene, men vil allikevel ha del i

¹⁶ Fra kateketforeningens side var dette den løsningen som blir ansett som den mest naturlige under drøftingen av denne saksutredningen.

embetet som en del av en treleddet tjenestestruktur. Dermed vil deres stilling innenfor tjenestestrukturen være tydeliggjort og avklart, samtidig som katekettjenesten ikke integreres i prestedtjenesten.

Det vil herske stor enighet om at ikke *alle* tjenester i menigheten kan inkluderes i embetet, og *ordineres* til tjenesten. Et viktig spørsmål blir, hva som skiller for eksempel diakonens tjeneste, som krever en vigslingshandling, fra andre tjenester i menigheten, som ikke forutsetter en vigslingshandling, og hva som skiller diakonenes vigsling fra prestenes ordinasjon (Til dette spørsmålet, se. kap.10).

Spørsmålet om tjenestestrukturen i menigheten er derfor både et spørsmål om den teologiske forståelsen av embetet og et spørsmål om den praktiske tilretteleggingen i menigheten.

I Den Finske Lutherske Kirken har man i den senere tid foreslått en løsning der flere tjenestegrupper inkluderes i den ordinerte diakontjenesten. Forslaget er ikke blitt endelig vedtatt, og diskusjonen i Finland viser hvor vanskelig det er når det gjelder hvilke og hvor mange tjenestegrupper som skal ha del i diakonatet.

Med utgangspunkt i for eksempel den brasilianske lutherske kirkens praksis, vil det være mulig å tenke seg kateketene inn i et ordinert treleddet embete, der kateketene blir til "undervisningsdiakoner". I noen få kretser innenfor kantormiljøene har man også ønsket å se på seg selv som "musikkdiakoner" innenfor et treleddet embete. Debatten rundt vigslingen av kantorene viste at kantorene er lite samstemte når det gjelder den teologiske forståelsen av sin egen tjeneste, og at det heller ikke hersker enighet om hvorvidt vigslingen til kantortjeneste bør være obligatorisk. Denne debatten ble for øvrig også påvirket av andre vedtak under Kirkemøtet som gjaldt andre krav for vigslete tjenestegrupper, slik som valg av samlivsform for personer i vigslete stillinger.

c.) Argumenter rundt innføringen av et "inkluderende diakonat"

Hovedmålet for denne utredningen er å rette blikket mot *diakonatet* og dens forståelse i Den norske kirke. Drøftingen av et inkluderende diakonat som rommer mange forskjellige tjenestegrupper, er ledet av noen hovedargumenter, som bør kunne danne utgangspunktet for den videre utredningen av saken:

- Når det gjelder tjenestegruppene som bør høre hjemme innenfor "diakonal tjeneste", både med bakgrunn i kirkehistoriske og kirkeordningsmessige tradisjoner, bør omfanget begrenses til de tjenestegrupper som naturlig vil kunne komme inn under denne tjenestegruppen.
- *Diakonene* bør fortsatt være kirkens brobyggere, oppmuntre til og koordinere frivillig arbeid i menigheten, bidra til å knytte sammen kirkens forkynnelse i ord og gjerning og ha ansvar for det som tradisjonelt kalles for "kirkens omsorgsarbeid". Diakonene skal "tale sant" om livet, både til de som står nær kirkens daglige liv, og de som er i periferien. Gjennom dette har diakonene en klar formidlingsfunksjon – som formidlere av evangeliet til alle mennesker gjennom ord og gjerning, og som formidlere av livserfaring inn i gudstjenesteliv og menighetens arbeid. Diakonenes tjeneste slik den er forankret i vår kirkes ordninger som en definert omsorgstjeneste, er en selvfølgelig del av "diakonatet".
- *Katekettjenesten* er en mulig del av en diakonal tjenestestruktur, med utgangspunkt i undervisningsarbeidets diakonale funksjon, men kan, teologisk sett, også høre naturlig hjemme under prestedtjenesten.
- Det er allikevel viktig å holde fast ved at disse tjenestegruppene som er rotfestet i vår kirkelige struktur *ønsker å bevare sin identitet som respektive omsorgs- og undervisningsarbeidere i menighetene.*
- Utover det er det ingen av de *andre vigslete tjenestegrupper* som finnes i vår kirke i dag som nødvendigvis må plasseres innenfor en ordinert, treleddet tjenestestruktur.

Kantorvigslingen er, som den eneste vigslingsordningen i Den norske kirke per i dag, plassert tydelig *utenfor* det kirkelige embetet.

- *Det betyr allikevel ikke at man ikke på et senere tidspunkt kan åpne opp for at andre tjenestegrupper bør bli en del av diakonatet, og ordineres inn i det kirkelige embetet.* På det nåværende tidspunktet vil det være en mulighet å integrere diakontjenesten i en treleddet kirkelig tjenestestruktur, samtidig som man lar spørsmålet hvorvidt også andre tjenestegrupper skal inkluderes i diakonatet, forbli åpent.
- Når det gjelder kateketenes plassering, bør det gjøres til gjenstand for en egen utredning. Slik det er antydnet ovenfor, vil det være mest naturlig å inkludere dem i prestedtjenesten, med et klart og tydelig undervisningsoppdrag og en tjenesteordning som fastholder dette.
- Under utredningsarbeidet til denne saken ble det tydelig at mange er opptatt av at diakonatet i vår kirke ikke må miste sitt særpreg og sin identitet i det karitative arbeidet. Det er viktig at diakonenes tjeneste som kirkelige omsorgsarbeidere ikke undermineres av verken et veldig stort og omfattende diakonibegrep, eller av en omtolkning av den diakonale tjenesten til å bli en slags "hjelpепrest-tjeneste", med hovedsakelig gudstjenestelige funksjoner. Derfor vil åpningen opp mot et inkluderende diakonat av mange oppleves som en trussel mot en slik tydelighet for den diakonale tjenesten. I det videre arbeid med tjenesteordningene for diakonene ved en eventuell inkludering i det ordinerte embete må det tas hensyn til at diakontjenestens karitative særpreg bevares.

Med bakgrunn i samtalene som er ført med forskjellige tjenestegrupper, og ut fra de erfaringene som er gjort i våre søsterkirker, vil det være nærliggende at man i første omgang tilrettelegger forståelsen av diakonal tjeneste i Den norske kirke med utgangspunkt i den diakonale tjenesten som allerede finnes i vår kirke, for så eventuelt vurdere kateketenes status ved siden av diakontjenestens plassering og forståelse.

12. Praktiske konsekvenser av vedtaket og behov for videre utredning

Mange vil spørre seg hvilke praktiske konsekvenser en integrasjon av den diakonale tjenesten i det ordinerte embete har for diakonenes og diakoniens stilling i menighetene.

Noen vil mene at man gjennom å inkludere diakontjenesten i det ordinerte kirkelige embete plasserer diakonene i "geistlighetens opphøyede verden ved høyalteret", i stedet for "ut i verden", ved mennesker i lidelse og nød.

Det motsatte bør være tilfelle. Hovedanliggendet ved å forstå diakonatet som en del av den ordinerte tjenesten er tvert imot at man også gjennom strukturene synliggjør at kirken i sitt vesen er en tjenende, "diakonal", kirke. *Ved å forstå diakontjenesten som en del av det kirkelige embetet synliggjøres sammenhengen mellom kirkens selvforståelse og kirkens måte å organisere seg på.*

Tidligere i dette dokumentet er de teologiske argumentene bak vedtaksforeslaget blitt drøftet, og forståelsen av både diakoni og den diakonale tjenesten og deres betydning for kirken og dens liv.

I dette avsluttende kapitlet skal det antydes, hvilke konkrete følger et slikt vedtak vil kunne ha.

Hovedsiktet med et vedtak som fastslår at diakonatet er en del av den ordinerte tjenesten må være at diakonen får et tydeligere åndelig og kirkelig mandat for sin tjeneste.

På denne måten understrekes kirkens diakonale identitet gjennom dens forståelse av diakonatet som en nødvendig del av kirken.

- Helt konkret vil det blant annet bety at diakonene vil bli noe mer synlig i gudstjenestelivet. Tidligere i dette dokumentet er det blitt gjort rede for at en slik økt gudstjenestelig deltakelse berører diakonenes konkrete tjenesteutforming, men ikke trenger å gå utover deres karitative arbeid i menigheten. En økt synlighet i gudstjenesten, menighetens hjerteslag, vil også kunne bidra til en større synlighet av det diakonale arbeidets betydning for kirkens liv og dermed til økt frivillig innsats. (Se kap. 6 e.) Gjennom diakonenes medvirkning under gudstjenesten blir det tydelig at diakonien er en nødvendig del av kirkens liv, som næres av ord og sakrament og beriker menighetens spiritualitet ved å synliggjøre verdens tilstedeværelse i Kristus og Kristi tilstedeværelse i verden.
- Det finnes allerede i dag en rekke ordninger innenfor vår liturgi som synliggjør diakonatet. Disse bør tas i bruk i mye større grad enn før.
- Både den påbegynte høymessereformen og valg av pretekster og teksttrekker kan med fordel gi større rom til kirkens diakonale anliggender og diakonene.
- Ved spørsmålet om opprettelsen av nye stillinger, bør det legges vekt på behovet for et stort antall diakonstillinger i vår kirke. Dette er en naturlig konsekvens av at man ser på diakonien som en nødvendig del av kirkens vesen.

Behov for videre utredning av vedtakets konsekvenser:

I kjølvannet av det foreslåtte vedtaket vil det være nødvendig å si noe om de spørsmålene som ikke drøftes i dette dokumentet, og som må gjøres til gjenstand for videre utredning:

- Når diakonatet forstås som en del av det ordinerte embete, vil det ha følger for utformingen av tjenesteordningen for diakoner, og den konkrete utformingen av tjenestens innhold. De konkrete konsekvensene av vedtaket må utredes nærmere.
- Ordinasjons/vigslingsliturgiene må revideres.
- Det vil være nødvendig å se på betingelsene for overgangen mellom de forskjellige tjenestene. Kan en diakon bli biskop, og må vedkommende prestevigsles før han vigsles til biskop? (Jfr. f. eks. nåværende ordninger for lek som blir biskop, der liturgien åpner opp for at preste- og bispevigselen skjer samtidig.)
- Vedtaket vil ha kirkerettslige og ordningsmessige konsekvenser, som må utredes nærmere. (Arbeidsgiveransvar, Tilsettingsmyndighet, konsekvenser i forhold til ny klassifisering av kategorier for valg til Bispedømmeråd/Kirkemøte, når diakonene ikke er "lek tilsatt", men "geistlig")
- Denne utredningen synliggjorde også behovet for en nærmere utredning av katekettjenesten, og dens forståelse i vår kirkelige tjenestestruktur.
- Vedtaket vil ha betydning for diakonenes utdanning, og kreve en tydelig teologisk skolering av diakonene. Konsekvensene for utdanningen må vurderes.
- Hvorvidt sakramentsforvaltningen bør ligge innenfor diakonenes ansvarsområde, må gjøres til gjenstand for fornyet drøfting.

Slik det forstås i dette dokumentet, er sakramentsforvaltningen tillagt prestedtjenesten og hører til prestedtjenestens proprium. En integrering av diakontjenesten i det kirkelige embete vil derfor ikke føre med seg at diakonene har retten til sakramentsforvaltning på lik linje med prestene. Hvorvidt den nåværende ordningen, der diakonene har rett til å forrette nattverd ved soknebud, skal opprettholdes, må utredes. I lys av våre økumeniske avtaler og med tanke på praksis i våre søsterkirker, er det nok ikke uten videre gitt at diakonene bør kunne forrette nattverd.

- Konsekvensene for bemanningsplanen må utredes.

I lys av behovet for videre utredning av de praktiske konsekvensene av vedtaket, bør Kirkemøtet få saken tilbake på Kirkemøtet i 2007.

